

О. В. Кульбабська

УКРАЇНСЬКА МОВА

ОСНОВИ НДР у галузі мовознавства (українська мова)

- Навчальні програми
- Методичні рекомендації
- Опис інструментарію оцінювання

Міністерство освіти і науки України
Національний центр «Мала академія наук України»
КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді»
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

О. В. Кульбабська

Українська мова

Основи НДР у галузі мовознавства (українська мова)

- **Навчальні програми**
- **Методичні рекомендації**
- **Опис інструментарію оцінювання**

Чернівці
2022

УДК 811.161.2:82:37.016(073)
К 906

*Рекомендували до друку Науково-методична рада
Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області*
(протокол № 3 від 10.11.2022 р.)

*Науково-методична рада
КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді»*
(протокол № 1 від 02.11.2022 р.)

Рецензенти:

Колесник Н. С., д-р філол. наук, професор, завідувач кафедри історії та культури української мови (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича);
Руснак Н. О., д-р філол. наук, професор, професор кафедри сучасної української мови (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича);
Цуркан М. В., д-р. пед. наук, доцент, професор кафедри суспільних наук та українознавства (Буковинський державний медичний університет);
Шагілова Н. О., канд. філол. наук, доцент, асистент кафедри сучасної української мови (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича);
Морараш Г. В., канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри професійних і спеціальних правових дисциплін (ПВНЗ «Буковинський університет»);
Тарангул І. Л., канд. філол. наук, заступник директора з навчальної роботи, учитель української мови та літератури (Багатопрофільний ліцей для обдарованих дітей, м. Чернівці).

К 906 Кульбабська О. В.

Українська мова. Основи НДР у галузі мовознавства (українська мова): програми, методичні рекомендації, опис інструментарію оцінювання: навчально-методичний посібник. Чернівці: КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді», 2022 116 с.

Пропоновані наскрізні програми для слухачів навчальних дисциплін «Українська мова» та «Основи НДР у галузі мовознавства (українська мова)» в системі позашкільля передбачають три роки навчання учнів 9–11 класів у Буковинській Малій академії наук учнівської молоді (відділення «Мовознавство», секція «Українська мова»). *Новизна* авторських програм у тому, що вони спрямовані на впровадження евристичного й особистісно орієнтованого навчання, що передбачають обов'язкове й достатнє володіння механізмами, методами і прийомами творчої діяльності, такими, як аналіз через синтез, мозковий штурм, логічна низка евристичних запитань, методи розвитку емпіричних знань до рівня теоретичних, асоціацій, порівняння, узагальнення, абстрагування тощо. Це вможливило поглиблення знань із державної української мови, розвиток навичок самостійного наукового пошуку та залучення учнів до наукової роботи в лінгвістичній галузі. Навчальні програми реалізуються через варіативний складник чинних модельних програм загальних закладів середньої освіти в роботі гуртків, секцій, літніх шкіл позашкільних навчальних закладів дослідницько-експериментального напрямку.

Для учнів і педагогів-мовознавців, усіх охочих пізнати глибину української мови та виформувати науково-дослідницьку компетентність у процесі дослідження актуальних проблем лінгвістики.

УДК 811.161.2:82:37.016(073)

© О. В. Кульбабська, 2022
© КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук
учнівської молоді», 2022
© Чернівецький нац. університет, 2022

ЗМІСТ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	6
НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ	
«Українська мова». І рівень	25
Програма для учнів 9 класу.....	25
Пояснювальна записка.....	26
Навчально-тематичний план.....	30
Зміст програми.....	31
Прогнозований результат.....	37
Література.....	39
«Українська мова». II рівень	44
Програма для учнів 10 класу.....	44
Пояснювальна записка.....	45
Навчально-тематичний план.....	49
Зміст програми.....	50
Прогнозований результат.....	58
Література.....	59
Основи НДР у галузі мовознавства (українська мова)	65
Програма для учнів 11 класу.....	65
Пояснювальна записка.....	66
Навчально-тематичний план.....	70
Зміст програми.....	71
Прогнозований результат.....	80
Література.....	83
Опис інструментарію оцінювання	87
Список рекомендованої літератури з навчальної дисципліни «Українська мова» для учнівської молоді	90
Список рекомендованої літератури з навчальної дисципліни «Українська мова» для педагогів-мовників	102
Список рекомендованої літератури з навчальної дисципліни «Основи НДР у галузі мовознавства (українська мова)»	107

ДО ЗІРОК

(Гімн Буковинської Малої академії наук учнівської молоді)

слова В. Васкана, музика М. Катеринчука

Колосся – з малої зернини,
З малого струмочка – ріка,
Росте Академік з дитини,
Тримаючи книжку в руках.

Приспів: Віват, Академіє мила,

Науки великої цвіт,

Твої позолочені крила –

Це наш зачарований світ...

Ми пишні, як квіти осінні,
Долаєм висоти і час,
Ми славу несем Буковині,
Як вчать в Академії нас.

Приспів.

Нам доля всміхалась немало,
Вкраїна нам пісню дала,
Для нас Академія стала
Великою, хоч і мала.

Приспів.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

*Позашкільна освіта є вагомою для дітей,
батьків, суспільства, держави.*

*Для дітей – це розвиток життєвих навичок,
особистої та соціальної компетенції.*

*Для батьків – допомога в підготовці дітей до
самостійного відповідального життя.*

*Для держави – одна з найефективніших інвестицій
в найближче і віддалене майбутнє,
формування світогляду ціннісних орієнтацій,
національне-патріотичне виховання.*

Нові програми навчальних дисциплін «Українська мова» й «Основи НДР у галузі мовознавства (українська мова)» для учнів, які навчаються в Буковинській Малій академії наук, відповідають засадничим положенням Державного стандарту базової середньої освіти (2020 р.) та ключовим положенням концепції «Нова українська школа», узгоджені з іншими програмними документами, з-поміж яких:

Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII/17-ВР [ред. 18.02.2018]. *Законодавство України* / Верховна Рада України.

Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 року № 463-IX. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2020, № 31, ст. 226.

Про затвердження плану заходів на 2017–2029 рр. із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа»: Розпорядження Кабміну України від 13.12.2017 р. № 903-р.

Закон України «Про позашкільну освіту» (зі змінами, внесеними згідно з Кодексом № 498-VIII від 02.06.2015, ВВР, 2015, № 31, с. 294).

Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах: Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641: [ред. від 29.07.2019 р.]. *Законодавство України* / Верховна Рада України.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р.

Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року щодо забезпечення всеохопної та справедливої якісної освіти й заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх (затверджено Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722);

Стратегія людського розвитку (затверджено Указом Президента України від 2 червня 2021 р. № 225);

Пріоритетні напрями та завдання (проекти) цифрової трансформації на період до 2023 р. (схвалено розпорядженням Кабміну України від 17.02.2021 р. № 365 «Деякі питання цифрової трансформації» (Офіційний вісник України, 2021 р., № 36, ст. 2153).

«Програми з позашкільної освіти» (автори-упоряд. : О. В. Лісовий та С. О. Лихота / Київ, 2010. Вип. 2. (Рекомендовано Міністерством освіти і науки України лист від 19.05.2010 р. № 1/11-4221);

Розпорядчі документи Державної наукової установи «Інститут інноваційних технологій і змісту освіти» (наказ № 14.1/10-1685 від 05.06.2013 р.).

Документ розроблено з огляду на специфіку мовно-літературної освітньої галузі, актуальні завдання сучасної мовної освіти, процеси модернізації в освітньому просторі, особливості шкільного предмета «Українська мова» в ЗЗСО й потреб сучасних здобувачів освіти.

Мовно-літературна освітня галузь охоплює українську мову та літературу, мови та літератури відповідних корінних народів і національних меншин, іншомовну освіту.

Метою мовно-літературної освітньої галузі є розвиток компетентних мовців і читачів із гуманістичним світоглядом, які володіють літературною українською мовою, читають інформаційні й художні тексти, зокрема класичної та сучасної художньої літератури (української та зарубіжних), здатні спілкуватися мовами корінних народів і національних меншин, іноземними мовами для духовного, культурного й національного самовираження та міжкультурного діалогу, для збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій і ставлень.

Компетентнісний потенціал мовно-літературної освітньої галузі

Ключові компетентності	Уміння	Ставлення
<p>Вільне володіння державною мовою</p>	<ul style="list-style-type: none"> - сприймати (зокрема читати інформаційні й художні тексти класичної та сучасної літератури (української і зарубіжних), розуміти, перетворювати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати інформацію; - висловлювати думки, почуття, погляди в усній та письмовій формі; - використовувати вербальні та невербальні засоби в різноманітних міжособистісних, соціальних і культурних контекстах; - дотримуватися культури мовлення та норм мовленнєвого етикету, враховувати культурні й особистісні відмінності співрозмовників, переваги та/або обмеження окремих груп чи осіб; - адаптуватися до змінюваних умов 	<ul style="list-style-type: none"> - поцінування української мови як чинника національної та громадянської ідентичності; - готовність спілкуватися державною мовою; - бажання використовувати українську мову в усіх сферах життя; - прагнення до ненасильницької комунікації.

	спілкування, розв'язувати нестандартні завдання з використанням потенціалу української мови та відповідних комунікативних стратегій.	
Здатність спілкуватися рідною (в разі відмінності від державної) та іноземними мовами	<ul style="list-style-type: none"> - сприймати (зокрема читати рідною мовою), розуміти, перетворювати, аналізувати та інтерпретувати, оцінювати інформацію; - висловлювати думки, почуття, погляди в усній та письмовій формі рідною мовою; - адаптуватися до умов спілкування в багатомовному середовищі з використанням потенціалу рідної мови та відповідних комунікативних стратегій, урахувати культурні та особистісні відмінності співрозмовників, переваги та / або обмеження окремих груп чи осіб; - використовувати власний мовленнєвий досвід для вивчення іноземних мов; - пояснювати 	<ul style="list-style-type: none"> - поцінування рідної мови як чинника етнокультурної ідентичності; - готовність спілкуватися рідною мовою; - потреба в читанні рідною мовою; - готовність до міжкультурного діалогу; - розуміння важливості оволодіння іноземними мовами для міжкультурного

	<p>роль / значення мовних явищ та системи понять, за допомогою яких формується картина світу носіїв іноземної мови;</p> <ul style="list-style-type: none"> - використовувати в разі потреби різноманітні стратегії для задоволення власних іншомовних комунікативних намірів; використовувати іноземні мови для розширення читацького досвіду, читацьких інтересів. 	<p>спілкування;</p> <ul style="list-style-type: none"> - відкритість до вивчення іноземних мов; - готовність спілкуватися іноземними мовами; - дотримання культури спілкування, прийнятої в сучасному суспільстві, повага до культурних та особистісних відмінностей співрозмовників, усвідомлення й урахування переваг та/або обмежень окремих груп чи осіб, виявлення розуміння і співпереживання; - толерантність до представників іншого народу, носіїв іншої мови, культури, звичаїв і способу життя; - розуміння потреби популяризації України у світі засобами іноземних мов.
<p>Математична компетентність</p>	<ul style="list-style-type: none"> - установлювати причиново-наслідкові зв'язки, виділювати головну та другорядну інформацію; - формулювати визначення, логічно обґрунтовувати висловлену думку; - перетворювати 	<ul style="list-style-type: none"> - готовність до пошуку різноманітних способів розв'язання комунікативних проблем.

	інформацію з однієї форми в іншу (текст, графік, таблиця, схема) для розв'язання комунікативних завдань.	
Компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій	- висловлювати гіпотези, описувати процеси власної діяльності з використанням мовних і мовленнєвих засобів, зокрема іноземної мови.	- прагнення поглиблювати уявлення про цілісну наукову картину світу для суспільно-технологічного розвитку.
Інноваційність	- презентувати власні ідеї, бачення, інноваційні погляди зрозуміло, грамотно, креативно, використовуючи доцільні засоби вираження мовлення; - мобілізувати ресурси (зокрема нематеріальні та цифрові) через комунікацію для проведення інноваційної діяльності; - ефективно використовувати різні комунікативні стратегії і тактики для розв'язання життєвоважливих проблем, зокрема в ситуаціях неоднозначності та непевності.	- відкритість до інновацій, готовність продукувати нові ідеї, спонукати до цього інших осіб.

<p>Екологічна компетентність</p>	<ul style="list-style-type: none"> - використовувати потенціал текстів (зокрема художніх текстів, медіатекстів) щодо висвітлення діяльності людини як частини природи; - використовувати комунікативні стратегії для реалізації екологічних проєктів, формування екологічної культури та забезпечення сталого розвитку суспільства. 	<ul style="list-style-type: none"> - інтерес до здобутків українських і зарубіжних авторів, які зробили вагомий внесок у формування та поширення ідей сталого розвитку суспільства.
<p>Інформаційно-комунікаційна компетентність</p>	<ul style="list-style-type: none"> - використовувати різні види сприймання текстів (зокрема художніх текстів, медіатекстів) для пошуку, обробки, аналізу та добору інформації; - діяти за алгоритмом у процесі складання плану для розв'язання комунікативних завдань; - комунікувати грамотно й безпечно в інформаційному та цифровому просторі; - розрізняти емоції інших осіб в акті комунікації; - виявляти адаптивність до мінливих реалій світу, креативність, прагнення до 	<ul style="list-style-type: none"> - задоволення пізнавального інтересу в інформаційному середовищі; - прагнення етично взаємодіяти у віртуальному просторі; - готовність дотримуватися авторських прав; - прагнення особистісного розвитку як компетентного мовця і читача за допомогою цифрових технологій.

	<p>досягнень і саморозвитку;</p> <ul style="list-style-type: none"> - орієнтуватися в інформаційній екосистемі та світовому медіасередовищі, протидіяти операціям маніпулятивного впливу в епоху інтернету; - використовувати сучасні цифрові технології для розширення читацького досвіду та кола читацьких інтересів. 	
<p>Навчання впродовж життя</p>	<ul style="list-style-type: none"> - визначати власні комунікативні потреби, цілі та способи їх досягнення; - використовувати ефективні прийоми вивчення державної/рідної/іноземної мов з урахуванням власних стратегій навчання; - постійно збагачувати власний словниковий запас через використання словників і довідкових ресурсів, зокрема цифрових; - здійснювати самооцінку результатів діяльності, рефлексію; - користуватися 	<ul style="list-style-type: none"> - прагнення вдосконалювати власне мовлення впродовж життя, розвивати мовну інтуїцію; - усунення власних мовних і комунікативних бар'єрів, усвідомлення та подолання стереотипів мовленнєвої поведінки, формування стресостійкості й гнучкості; - розуміння ролі читання текстів (зокрема художніх текстів, медіатекстів) українських і зарубіжних авторів для гармонійного розвитку, самонавчання і самовдосконалення;

	<p>різними видами бібліотек (публічними, спеціальними і спеціалізованими) та орієнтуватися в бібліотечних ресурсах.</p>	<p>- прагнення збагачувати читацький і мовленнєвий досвід.</p>
<p>Громадянські та соціальні компетентності</p>	<p>- аргументовано і грамотно висловлювати власну громадянську позицію, виявляти лідерство;</p> <p>- використовувати комунікативні навички та багатомовність для ефективного ведення міжкультурного діалогу, соціального впливу;</p> <p>- уникати дискримінування інших осіб у своїх висловлюваннях та діях;</p> <p>- критично оцінювати інформацію з різних джерел, формувати та обстоювати особистісні ціннісні орієнтири, спираючись на цінності українського народу, його історико-культурні надбання і традиції в європейському ціннісному контексті;</p> <p>- використовувати ефективні комунікативні стратегії для співпраці в групі,</p>	<p>- плекання українських національних і громадянських цінностей, актуалізованих у текстах (зокрема художніх текстах, медіатекстах) українських і зарубіжних авторів;</p> <p>- шанування української культури, толерантне ставлення до культур інших народів;</p> <p>- відкритість до культурного різноманіття за допомогою вивчення мови (мов) та здійснення міжкультурної комунікації;</p> <p>- повага до права та законодавства щодо забезпечення функціонування української мови як державної;</p> <p>- утвердження права на власну думку;</p> <p>- готовність до налагодження контактів з іншими особами з використанням</p>

	<p>виявляти культуру слухання;</p> <ul style="list-style-type: none"> - використовувати мову ненасильницького спілкування; - урахувувати вплив слова на психічне здоров'я людини, відповідально використовувати мовні виражальні засоби; - урахувувати особистісні та культурні відмінності співрозмовників, переваги та/або обмеження окремих груп чи осіб; - застосовувати комунікативні стратегії для протистояння деструктивним та маніпулятивним впливам, що є загрозою для здоров'я; - конструктивно спілкуватися в різних соціальних середовищах із дотриманням принципів свободи особистості; <p>виявляти в текстах (зокрема в художніх текстах, медіатекстах) українських і зарубіжних авторів соціально важливий зміст.</p>	<p>різноманітних мовних засобів;</p> <ul style="list-style-type: none"> - прагнення до пізнання суспільного досвіду України та інших держав через мову та культуру, зокрема літературні твори українських і зарубіжних авторів, медіатексти; - усвідомлення взаємозалежності учасників комунікації
<p>Культурна компетентність</p>	<ul style="list-style-type: none"> - використовувати мову для духовного, 	<ul style="list-style-type: none"> - потреба в читанні художньої літератури для задоволення та

	<p>культурного й національного самовираження;</p> <ul style="list-style-type: none"> - читати, аналізувати й інтерпретувати тексти (зокрема художні тексти, медіатексти) українських і зарубіжних авторів; - сприймати та осмислювати цінності, актуалізовані в текстах (зокрема художніх текстах, медіатекстах) українських і зарубіжних авторів; - використовувати досвід взаємодії з творами мистецтва в життєвих ситуаціях для формування власного світогляду та збагачення досвіду; - створювати оригінальні тексти для вираження власних ідей, досвіду і почуттів з використанням відповідних художніх засобів; - добирати тексти (зокрема художні тексти, медіатексти) для задоволення власних пізнавальних та естетичних потреб. 	<p>рефлексії над прочитаним;</p> <ul style="list-style-type: none"> - поцінування художньої літератури як мистецтва слова в контексті духовних надбань людства; - відкритість до міжкультурної комунікації, усвідомлення індивідуальних і соціальних стереотипів, що можуть міститися в тексті (зокрема художньому тексті, медіатексті); - зацікавленість світовими культурними здобутками; - готовність сприймати літературний твір як структуру, відкриту до читачьких інтерпретацій у часі та просторі.
<p>Підприємливість та фінансова</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ініціювати усну, письмову й онлайн- 	<ul style="list-style-type: none"> - готовність брати відповідальність за

<p>грамотність</p>	<p>взаємодію державною/ рідною/ іноземною мовами для розвитку ідеї та її реалізації;</p> <ul style="list-style-type: none"> - презентувати власну ідею та ініціативи зрозуміло, грамотно, з використанням доцільних виражальних засобів української мови; - використовувати комунікативні стратегії для формулювання власних пропозицій і рішень; - описувати державною/ рідною/ іноземною мовами власні вміння та компетентності стосовно варіантів кар'єри, розвитку підприємницьких і соціальних ініціатив; - пояснювати значення заощадження, інвестування, запозичення, страхування тощо, зокрема на прикладі літературних творів українських і зарубіжних авторів; - обговорювати й планувати доходи та витрати за допомогою ефективних комунікативних стратегій. 	<p>себе та інших осіб;</p> <ul style="list-style-type: none"> - відповідальне ставлення до мовленнєвого вчинку; - розуміння ролі комунікативних умінь, читацького досвіду для успішної самореалізації, зокрема у професійній кар'єрі та діловому середовищі; - усвідомлення важливості володіння державною мовою та спілкування рідною/ іноземною мовами для забезпечення добробуту і фінансового успіху; - готовність обстоювати важливість збільшення доходу, ощадливості та раціонального використання коштів.
--------------------	--	---

Основою формування ключових компетентностей у галузі мовознавства й науково-дослідницької діяльності є особистісні якості, індивідуальний, соціальний, культурний і навчальний досвід вихованців БМАНУМ; їхні потреби та інтереси, які мотивують до активного навчання; знання, уміння та ставлення, що формуються в освітньому, соціокультурному та інформаційному середовищі, у різних життєвих ситуаціях.

Наскрізними в усіх ключових компетентностях є такі вміння:

1) *читати різностильові тексти з розумінням*, що передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання та усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) в різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює, зокрема, уміння виявляти приховану й очевидну інформацію, висловлювати припущення, доводити надійність аргументів, увиразнюючи власні висновки фактами та цитатами з тексту (із дотриманням принципів академічної доброчесності), висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту після його аналізу й добору контраргументів; провадити науково-дослідницьку роботу, захищати результати наукових пошуків;

2) *висловлювати власну думку в усній і письмовій формі*, тобто словесно передавати власну позицію, думки, почуття, переконання, зважаючи на мету та учасників комунікації, обираючи для цього відповідні мовленнєві стратегії;

3) *критично й системно мислити*, щоб визначати характерні ознаки мовних явищ, суспільно-політичних і життєвих подій, власних ідей; установлювати між ними взаємозв'язки, виформовувати вміння аналізувати й оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях, брати до уваги протилежні думки та контраргументи; розрізняти факти, уміти їх інтерпретувати, розпізнавати спроби маніпулювання даними, використовуючи різноманітні ресурси і способи оцінювання якості доказів, надійності джерел і достовірності інформації;

4) *логічно обґрунтовувати позицію* на рівні, що передбачає здатність висловлювати послідовні, несуперечливі, обґрунтовані міркування як судження і висновки, що є виявом власного ставлення до подій, явищ і процесів;

5) *діяти творчо*, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей з теми наукового дослідження, добросчесне використання чужих ідей та їх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових об'єктів, ідей, уміння випробовувати нові ідеї;

6) *виявляти ініціативу*, що передбачає активний пошук і пропонування рішень для розв'язання проблем, активну участь у різних видах діяльності, їх ініціювання, прагнення до лідерства, уміння брати на себе відповідальність;

7) *конструктивно керувати емоціями*, що передбачає здатність розпізнавати власні емоції та емоційний стан інших, сприймати емоції без осуду, адекватно реагувати на конфліктні ситуації, розуміти, як емоції можуть допомагати і перешкоджати в діяльності, налаштовуючи себе на пошук внутрішньої рівноваги, конструктивну комунікацію, зосередження уваги, продуктивну діяльність;

8) *оцінювати ризики*, що передбачає вміння розрізняти прийнятні й неприйнятні ризики, зважаючи на істотні чинники;

9) *приймати рішення*, що передбачає здатність обирати способи розв'язання проблем на основі розуміння причин та обставин, які призводять до їх виникнення, досягнення поставлених цілей з прогнозуванням та урахуванням можливих ризиків та наслідків;

10) *розв'язувати проблеми*, що передбачає вміння аналізувати проблемні ситуації, формувати проблеми, висувати гіпотези, практично їх перевіряти та обґрунтовувати, здобувати потрібні дані з надійних джерел, презентувати та аргументувати рішення;

11) *співпрацювати з іншими*, що передбачає вміння обґрунтовувати переваги взаємодії під час спільної діяльності, планувати власну та групову роботу, підтримувати учасників групи, допомагати іншим і заохочувати їх до досягнення спільної мети.

Базові знання в галузі мовознавства

Інформація: джерело інформації; інформація текстова, графічна, числова тощо; достовірність, новизна, актуальність і несутеречливість інформації; надійність і ненадійність джерел інформації; критерії добору і способи пошуку інформації; відкрита і прихована інформація; факти й судження; маніпуляція та пропаганда.

Комунікація: комунікативна взаємодія; ситуація спілкування; адресат, адресант; форма і зміст повідомлення; мета і позиція мовця; комунікативні наміри співрозмовників; важливі та другорядні деталі повідомлення; прихований зміст повідомлення; вербальні й невербальні засоби; типові стратегії мовленнєвої взаємодії; аргументація; інтонаційні засоби; емоційний стан співрозмовників; формули мовленнєвого етикету; жанрові форми мовлення; різноманітні стратегії продукування ідей; принципи етики спілкування, норми літературної вимови; соціокультурні норми; стереотипи, протидія та попередження дискримінації, цькування (булінгу); протидія пропаганді та маніпуляції; ненасильницька комунікація; суспільно-культурний контекст; цифрове середовище; безпечна поведінка у цифровому просторі; онлайн-взаємодія; форми презентації; академічна доброчесність.

Текст: різновиди текстів (одиночні і множинні, цілісні, перервані та змішані); опис, розповідь, роздум; стилі й жанри; структура тексту; фрагментарні тексти; зміст прочитаного; тема; мікротема; ідея; проблеми в тексті; підтекст; культурно-історичний контекст; гіпертекст у медіатексті; особистий і суспільний досвід; мета читання (для отримання інформації, виконання завдань, розвитку естетичного досвіду).

Мовні засоби: мова як система; мовні одиниці різних рівнів, їх характерні ознаки та функції в мовленні; мова як відображення картини світу; мовна норма та її динамічність в історико-культурному контексті; помилка; засоби художньої виразності.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів української мови та провадження науково-дослідної роботи передбачають, що учень / учениця:

- взаємодіє з іншими учасниками освітнього процесу в усній формі, сприймає і використовує різнобічну інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях;
- сприймає, аналізує, інтерпретує, критично оцінює інформацію в текстах різних видів, зокрема науково-інформаційних і художньо-публіцистичних, медіатекстах, та використовує інформацію для збагачення особистого досвіду й духовного розвитку;

- висловлює власні думки, почуття, ставлення та ідеї, взаємодіє з іншими особами у письмовій формі, зокрема інтерпретуючи інформаційні та художні тексти класичної та сучасної художньої літератури (української та зарубіжних); у разі потреби взаємодіє з іншими особами в цифровому просторі, дотримується норм літературної мови;
- досліджує індивідуальне мовлення, використовує мову для власної мовної творчості (у т. ч. в ході пошукової роботи), спостерігає за мовними явищами, аналізує їх.

Основні змістові лінії програми: мовленнєва (комунікативна), мовна, соціокультурна та діяльнісна (стратегічна).

Мовленнєва (комунікативна) лінія охоплює засвоєння практичних умінь і навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності: слухання (аудіювання), читання – це рецептивні види мовленнєвої діяльності; говоріння, письмо – продуктивні види мовленнєвої діяльності. Необхідно засвоїти зміст понять *мова й мовлення, адресат і адресант мовлення, стиль і тип (жанр) мовлення, монолог та діалог (полілог), український мовленнєвий етикет*. Значну увагу на заняттях з навчальних дисциплін «Українська мова» й «Основи НДР у галузі мовознавства (українська мова та література)» необхідно приділяти розвиткові усного мовлення вихованців Буковинської Малої академії наук, особливо діалогічного як найпоширенішого в мовленнєвій практиці та науково-дослідницькій діяльності, підвищенню культури мовлення учнів, їхньої стилістичній вправності.

Для активної мовленнєвої діяльності школярів доцільно надавати перевагу таким видам практичної роботи й актуальним темам для обговорення, які були б безпосередньо пов'язані з реальним життям учнів / учениць, цікавили б їх, спричинювали бажання поділитися своїми думками, висловити побажання, пропозиції, подискутувати.

Заняття з української мови треба структурувати так, щоб слухачі БМАНУ мали змогу виступати з усними повідомленнями, різними за стилями і жанрами; допомагати їм оволодіти культурою спілкування, мовним етикетом (відповідно до ситуації спілкування).

У цьому аспекті важливо систематично готувати здобувачів освіти в системі позашкільця до майбутньої пошукової роботи, використовуючи інтерактивні методи «Відкритий мікрофон», «Круглий стіл», «Дебати», «Поясни позицію», «Мозковий штурм» тощо.

Мовна лінія визначає особливості фонетичної, лексичної, словотвірної, граматичної та правописної систем української мови. До її складу входять основоположні питання фонетики, лексикології та фразеології, будови слова і словотвору, морфології та синтаксису, орфографії і пунктуації, стилістики. Оскільки мовні компетентності учня / учениці виформовують у закладах загальної середньої освіти, то в БМАНУ необхідно поглиблювати знання з кожного розділу лінгвістики, акцентувати увагу на актуальних, ще не розв'язаних питаннях мовознавчої науки, апробувати класифікації мовних одиниць на сучасній джерельній базі (нових художніх і публіцистичних текстах, на зразках мови Інтернету, соціальних мереж тощо).

Вивчення програмового матеріалу ґрунтовано на міжпредметних зв'язках. Це сприяє поглибленому розумінню мовних явищ, розширенню кругозору учнів, формуванню в них умінь застосовувати суміжні знання з інших предметів.

Соціокультурна лінія корелює зі змістом практичних завдань і вправ, які містять навчальні посібники й підручники або їх обирають (складають) у разі потреби самі викладачі / учителі (це може бути текстовий матеріал, пов'язаний з історією Української держави, її символами, способом життя українського народу, його звичаями, традиціями, етнографією, культурою – матеріальною, уснопоетичною, музичною тощо); тексти, що розкривають притаманний українцям менталітет, характерними позитивними рисами якого є шанобливість, скромність, безкорисливість, згідливість, повага до праці і людей праці, до матері, жінки-берегині тощо. Реалізація цього аспекту навчальної діяльності підпорядкована **вихованню громадянина незалежної України**, який, усвідомлюючи себе представником своєї нації, свідомий і своєї громадянської приналежності до держави, яка є його Батьківщиною і яка забезпечує йому всі необхідні для

життєдіяльності умови, в яких він, володіючи державною мовою, може сповна реалізувати свої права, потреби і здібності.

Діяльнісна лінія здебільшого реалізується через такі форми занять, які мають сприяти розвиткові логічного мислення учнів / учениць, набуттю ними вмінь аналізувати, зіставляти, порівнювати та узагальнювати мовні явища; наводити потрібні приклади, доводити їх доречність; добирати і систематизувати мовний матеріал відповідно до теми та основної думки висловлювання; будувати логічно правильне і композиційно завершене висловлювання; складати план (простий і складний) наукової роботи, тези виступу, конспекти тощо, творити окремі тексти публіцистичних жанрів (допис, замітку, нарис, репортаж тощо); планувати, писати й захищати науково-дослідницькі роботи, відрізняти факти від суджень, ідентифікувати різні види маніпуляцій, безпечно комунікувати в соціальних мережах тощо.

У процесі навчання української мови учні / учениці повинні набути вміння самостійно здобувати знання, працювати з науковою та навчальною літературою, словниками, довідниками, контролювати правильність і точність своєї мовленнєвої діяльності.

Сучасна освітня модель за умови раціонально скомпонованих програм повинна забезпечити школярам такі **аспекти компетентностей**:

- **ціннісні**: повага до людської гідності й дотримання прав людини; схвалення культурної багатоманітності; утвердження демократії, справедливості, безпристрасності, рівноправності і верховенства права;
- **практичні навички**: здатність до самоосвіти, до аналітичного та практичного мислення; уміння слухати; спостережливість, співпереживання, комунікабельність, лінгвістичні здібності, навички спілкування різними мовами; здатність долати конфлікти;
- **знання та їх критичне осмислення**: самопізнання та критична самооцінка; пізнання світу і його критичне осмислення;
- **поведінковий аспект**: відкритість щодо інших культур, вірувань, світоглядів, звичаїв; громадська самосвідомість; почуття відповідальності; почуття власної значимості; стійкість перед невизначеністю ситуації.

М.З.Н.

Буковина

Серед вічних професій учительська посідає особливе місце: вона – початок усіх професій. Змінюються умови й засоби виховання, та незмінним залишається головне призначення вчителя – навчити людину бути Людиною.

Іван Зязюн

ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

<p>РОЗГЛЯНУТО на науково-методичній раді <u>КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді»</u> (<i>назва ЗО</i>) <u>Чернівецька обласна рада</u> (<i>засновник</i>) Протокол № 1 від 02.11.2022 р. Голова НМР _____ М.К. Тріска</p>	<p>СХВАЛЕНО Науково-методичною радою <u>Інституту післядипломної педагогічної освіти</u> <u>Чернівецької області</u> Протокол № 3 від 10.11.2022 р. Голова НМР ІППОЧО ____ Г.І. Білянін</p>
--	---

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

**«Українська мова»
I рівень**

<p>Автор (укладач): Кульбаська О.В., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича</p>	<p>Рецензенти: Цуркан М. В., доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри суспільних наук та українознавства (Буковинський державний медичний університет); Тарангул І. Л., кандидат філологічних наук, заступник директора з навчальної роботи, учитель української мови та літератури (Багатопрофільний ліцей для обдарованих дітей, м. Чернівці).</p>
--	---

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність навчальної програми. Прагнення наскрізно оптимізувати навчально-виховний процес не лише під час аудиторного й позакласного навчання школярів, а й у системі позашкілля зумовило появу нових і вдосконалення використовуваних педагогічних технологій різних рівнів, осучаснення їхньої цільової спрямованості. Особливо це стосується методологічних принципів викладання української мови, оскільки державна українська мова як соціальний феномен є надійним засобом спілкування та входження учнів у колектив, засвоєння національних і світових культурно-моральних цінностей, є маркером самовираження мовної особистості. Окрім того, мислетворча функція української мови сприяє розвитку інтелектуального потенціалу здобувачів освіти (IQ) та емоційного інтелекту (EI), поліпшує їхню пам'ять, виформовує здатність логічно й критично мислити, продукувати креативні ідеї (на противагу кліповому мисленню), мотивує до науково-дослідницької діяльності, самопізнання, саморозвитку й самореалізації. Через мову учні засвоюють моральні поняття, національні ідеї та ідеали, виробляють власні переконання, ціннісні орієнтири, відкривають у собі можливість досягати успіху в усіх сферах життя.

Реалізація цих пріоритетних завдань, зі свого боку, потребує переосмислення багатьох дидактичних і методичних аспектів, від яких залежить якість і глибина мовної освіти в умовах позашкілля. Прагнення оптимізувати навчально-виховний процес, створити належні умови для розвитку «м'яких» навичок (soft skills) зумовило зміни в навчальному процесі Буковинської Малої академії наук учнівської молоді (далі – БМАНУМ), акцентувало увагу на необхідності перегляду й уточнення робочих програм, актуалізувало потребу з'ясувати на практиці ефективність інноваційних методів і прийомів (зокрема у викладанні навчальних дисциплін «Українська мова» та «Основи НДР у галузі мовознавства (українська мова)»), установити баланс між традиційними та інтерактивними підходами у процесі виформування ключових і предметних компетентностей, підготовку навчальних посібників як запит освітніх проблем сьогодення.

Новизна навчальної програми полягає в тому, що вона спрямована на впровадження евристичного навчання, яке «передбачає обов'язкове й достатнє володіння механізмами, методами і прийомами творчої діяльності, такими, як аналіз через синтез, мозковий штурм, логічна низка евристичних запитань, методи розвитку емпіричних знань до рівня теоретичних, асоціацій, порівняння, узагальнення, абстрагування»¹. Релевантною особливістю зазначеної технології, на нашу думку, є те, що вона забезпечує самостійність, творчість, систематичну взаємодію всіх тих, хто навчає та навчається.

Оригінальність навчальної програми вбачаємо в тому, що вона побудована *концентричним способом*, що вможливило повторне вивчення окремих розділів і тем, що їх передбачено чинними програмами з української мови для учнів 9 класу, але поглиблено, з акцентом на проблемні питання сучасного мовознавства в галузі лексики та фразеології, фонетики, орфоепії, графіки, орфографії, граматики, які в перспективі могли б стати темою наукового дослідження слухачів запропонованої навчальної компоненти.

В основу навчальної програми «Українська мова» (І рівень) покладено *авторські науково-методичні матеріали*, апробовані в навчальному процесі філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, у навчально-методичних посібниках (у т. ч. із грифом МОНУ і грифом ЧНУ) та в процесі багаторічного викладання курсу в БМАНУМ, успішної підготовки школярів до участі в конкурсі-захисті наукових досліджень.

Програма навчальної дисципліни має такі особливості:

- розрахована на 1 рік навчання за основним рівнем у Буковинській Малій академії наук учнівської молоді (загальний обсяг – 56 години, 4 години на тиждень);
- адресована учням 9-го класу ЗЗСО (відділення «Мовознавство», секція «Українська мова»);
- охоплює ті ключові засади, що їх передбачено чинними про-

---

¹ Ефективні технології навчання у лінгвістичній підготовці майбутніх фахівців : монографія / авт. кол. : О. Семенов, В. Герман, Н. Громова, О. Рудь, І. Левенюк, Н. Пономаренко, М. Ячменник. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. С. 75.

грамами Міністерства освіти і науки України, зокрема Державним стандартом базової середньої освіти (2020 р.), Законом України «Про позашкільну освіту» (зі змінами, внесеними згідно з Кодексом № 498-VIII від 02.06.2015, ВВР, 2015, № 31, с. 294), Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, «Програмами з позашкільної освіти» (авторизовані О. В. Лісовий та С. О. Лихота / Київ, 2010. Вип. 2. – Рекомендовано Міністерством освіти і науки України: лист від 19 травня 2010 р. № 1/11-4221), розпорядчими документами Державної наукової установи «Інститут інноваційних технологій і змісту освіти» (наказ № 14.1/10-1685 від 05.06.2013 р.) тощо.

З огляду на нормативно-правову базу визначено, що основна **мета** викладання навчальної дисципліни «Українська мова» – подати учням-слухачам БМАНУМ поглиблений теоретичний матеріал із сучасної української мови з опорою на сформовані в ЗЗСО лінгвістичні знання, розкрити її специфіку на лексико-фраземному, фонетичному та граматичному рівнях, поглибити правописні навички (відповідно до чинного Правопису 2019 р.).

Завдання вивчення освітньої компоненти – навчити слухачів БМАНУМ аналізувати теоретичний матеріал, працювати з навчальною, науковою та довідковою літературою (у т. ч. електронних видань), здійснювати аналіз різних мовних одиниць (слова, фраземи, речення, тексту), ознайомитися з новими науковими підходами до їх вивчення, повторити основні правила з орфографії та пунктуації, підготувати охочих до написання і захисту науково-дослідної роботи.

Компетенції, якими має оволодіти учень / учениця у процесі вивчення навчальної дисципліни:

- **пізнавальна:** поглиблення мовленнєвознавчої компетентності, тобто учасники / учасниці навчального процесу мають **знати** теоретичні відомості про лексичний, фраземний, морфемний, граматичний і стилістичний лад сучасної української мови; оволодіти базовою науковою термінологією мовознавчого курсу; обирати методологію наукового дослідження, визначати етапи його проведення, планувати процедуру прилюдного захисту тощо;

- **практична:** засвоєння мовного матеріалу засобами самостійної, індивідуальної, диференційованої навчальної практичної роботи;

вироблення вмінь і навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), тобто *вміти* вільно оперувати теоретичними відомостями та сучасною науковою термінологією в мовленнєвій діяльності, здійснювати аналіз мовних одиниць за схемою, розв'язувати тестові завдання; використовувати набуті знання для аргументації тих чи тих положень у процесі розкриття змісту відповідного мовного явища;

- *творча*: розвиток мовленнєвих здібностей, ораторської майстерності, підвищення інтересу до пізнавально-пошукової діяльності, оволодіння правилами комунікації та культурою усного й писемного мовлення (у т. ч. і за допомогою лінгвістичних словників);

- *соціальна*: виховання громадської свідомості й патріотизму, формування національних і загальнолюдських культурних й духовних цінностей, розвиток соціалізації та загальної реалізації особистості.

Особливості побудови навчальної програми. Для реалізації визначених мети й завдань навчальної дисципліни програмовий матеріал структуровано в три модулі: *Модуль 1.* «Фонетика. Графіка. Орфоепія. Орфографія сучасної української літературної мови»; *Модуль 2.* «Лексика та фразеологія сучасної української літературної мови»; *Модуль 3.* «Граматика сучасної української літературної мови та правопис». Кожен із зазначених модулів охоплює навчальні елементи (підрозділи, теми, самостійну роботу учнів.

Практичне значення курсу: засвоєння теоретичних знань з основних розділів українського мовознавства, вироблення в дев'ятикласників / дев'ятикласниць практичних навичок із правопису, розширення їхнього лінгвістичного світогляду, формування активної національно-мовної особистості.

Загальними принципами організації навчально-виховного процесу є: науковість, синтез інтелектуальної та практичної діяльності, індивідуальний підхід, послідовність і поступовість викладення навчального матеріалу. Програма передбачає проведення практичних занять і мінілекцій, індивідуальну й самостійну роботу, тренінги, диспути тощо.

Зміст навчального процесу буде реалізовано за допомогою сучасних педагогічних технологій – застосування *евристичних і особистісно-орієнтованих технологій, словесних методів* (розповідь,

пояснення, навчальна лекція, евристична бесіда, навчальна дискусія тощо), *наочних* (ілюстрування, демонстрування, відеометод тощо), *практичних* (вправи, дидактична гра, робота з книгою та ін.). Також передбачено використання репродуктивного, частково-пошукового, дослідницького методів, методу проблемного викладу, методу контролю.

Під час вивчення курсу передбачено *форми роботи*: мінілекції (онлайн), практичні заняття, індивідуальні консультації, самостійне вивчення тем, виконання пошукових завдань.

Формами контролю за результативністю навчання є підсумкові заняття, опитування, роботи із розвитку мовлення (твори, перекази, есеї тощо), тестування, виконання тренувальних і контрольних вправ, участь у диспутах, конкурсах, підсумкова наукова конференція за результатами виконаних досліджень для учасників конкурсу-захисту НДР).

Основний рівень НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		тео ре тич них	прак тич них	усь о го
<i>Змістовий модуль 1. «Фонетика. Графіка. Орфоенія. Орфографія сучасної української літературної мови»</i>				
1.1	Вступ	-	1	1
1.2	Фонетика як розділ мовознавства	2	2	4
1.3	Графічна система української мови	1	-	1
1.4	Орфоенія сучасної української мови	1	1	2
1.5	Історія та сьогодення українського орфографічного кодексу	-	3	3
1.6	Підсумкове заняття зі ЗМ № 1		1	1
Разом за ЗМ № 1		5	7	12

Змістовий модуль 2. «Лексика та фразеологія сучасної української літературної мови»				
2.1	Лексикологія та лексикографія сучасної української мови	-	1	1
2.2	Системні відношення в лексиці української мови	2	1	3
2.3	Лексика української мови з погляду її походження та вживання	2	3	5
2.4	Фразеологія як розділ мовознавства	3	2	5
2.5	Підсумкове заняття зі ЗМ № 2	-	1	1
Разом за ЗМ № 2		7	8	15
Змістовий модуль 3. «Граматика сучасної української літературної мови та правопис»				
3.1	Будова повнозначних слів та орфографія. Способи творення нових слів	3	6	9
3.2	Морфологія і правопис	8	10	18
3.3	Підсумкове заняття	-	2	2
Разом за ЗМ № 3		11	18	29
Разом:		23	33	56

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Змістовий модуль 1. «Фонетика. Графіка. Орфоепія. Орфографія сучасної української літературної мови» (12 год.)

1.1. Вступ. Українська мова – державна мова України. Краса і багатство української мови (1 год.)

Мета, завдання навчальної дисципліни. Ознайомлення з порядком і планом роботи гуртка. Організаційні питання (у т. ч. інструктаж із цивільного захисту й охорони праці). Рекомендована література. *Дискусійний клуб*: обговорення актуальних тем сьогодення (на вибір): «Українська мова – національна мова українського народу», «Українська мова як державна», «Я маю

мову чи язык?», «Поняття «рідна мова» в контексті сучасних реалій», «Сучасна українська мова як вища форма національної мови. Норми літературної мови».

Практична робота. Написання диктанту з граматичним завданням для перевірки рівня підготовки слухачів.

Самостійна робота. Призбирування інформації для участі в дискусійному клубі. Демонстрація науково-дослідницьких пошуків у постері, мультимедійній презентації. Написання сенкана на тему «Мова», «Україна», «Мала Академія наук» тощо.

1.2. Фонетика як розділ мовознавства (4 год.)

Голосні та приголосні української мови, акустико-артикуляційні принципи їх класифікації. Зміни звуків у мовленнєвому потоці (чергування голосних і приголосних при словозміні та словотворенні, асиміляція, спрощення в групах приголосних).

Український складоподіл. Морфемне членування і складоподіл. Орфографічний і фонетичний складоподіл. Правила переносу слів із рядка в рядок.

Практична робота. Укладання схем, що узагальнюють класифікації голосних і приголосних, їхні зміни в мовленнєвому потоці. Робота з мнемонічними висловленнями, що узагальнюють класифікаційні параметри звуків.

Самостійна робота. Укладання лексикографічного паспорта терміна «Звук». Складання опорної таблиці / конспекту «Фонетична транскрипція». Фонетичний розбір слів за схемою.

1.3. Графічна система української мови (1 год.)

Українська абетка. Основні вимоги до алфавітного письма. Співвідношення звуків і букв. Написання слів з великої літери.

Практична робота. Словниковий диктант на правопис власних назв (робота з електронним орфографічним словником і «Українським правописом»).

Самостійна робота. Проекти «Історія репресованого Г» (робота в групах); «Історія української графіки» (на вибір).

1.4. Орфоенія сучасної української мови (2 год.)

Основні риси української літературної вимови. Вимова та

написання ненаголошених голосних *о, е, и*. Правопис *і, ї, я, ю, є*. Вимова та написання літер *з* та *г*. Український наголос, його функції та ознаки. Складні випадки наголошування слів в українській мові.

Практична робота. Вироблення навичок вимовляння звуків та їхніх сполучень відповідно до літературної норми української мови (лабораторна робота).

Самостійна робота. Запис відеороликів під час декламування улюбленої поезії. Аналіз власного мовлення щодо дотримання орфоепічних норм української літературної мови.

1.5. Історія та сьогодення українського орфографічного кодексу (3 год.)

Історія становлення та принципи українського правопису (загальні відомості). Основні правила вживання м'якого знака й апострофа. Позначення на письмі та правопис подовжених і подвоєних приголосних звуків.

Практична робота. Робота з орфографічними словниками, новим українським правописом (2019). Орфографічний аналіз слів. Переказ із творчим завданням / есей (тема на вибір). Круглий стіл «Куди подівся Индик? Фейк? Тролінг?».

Самостійна робота. Підготовка до круглого стола «Справа правописи й літературної мови має у кожного народу важне значіння, тому присвячується їм багато уваги» (В. Гнатюк).

1.6. Підсумкове заняття зі ЗМ № 1 (1 год.)

Фонетичний, орфоепічний та орфографічний розбори слів за схемою. Підсумкове тестування з навчальних елементів змістового модулю.

Змістовий модуль 2. «Лексика та фразеологія сучасної української літературної мови» (15 год.)

2.1. Лексикологія та лексикографія сучасної української мови (1 год.)

Ознаки слова як мовної одиниці. Лексичне та граматичне значення слів. Однозначність і багатозначність слів в українській мові. Пряме й переносне значення слова. Типи переносних

значень (метафора, метонімія та синекдоха), їхні стилістичні функції. Тлумачні словники української мови (у т. ч. електронні), особливості їхньої структури та змістового наповнення.

Практична робота. Унаочнення навчального матеріалу в таблицях і схемах. Виконання вправ, тестових завдань. Лексико-стилістичні вправи. Лексичний розбір слів за схемою.

Самостійна робота. Написання есе з використанням слів у прямому й переносному значенні на тему «Що є найвищою мотивацією людини до роботи й навчання впродовж життя?»

2.2. Системні відношення в лексиці української мови (3 год.)

Омоніми, синоніми, антоніми, пароніми: визначення, класифікації та стилістичні функції. Поняття синонімічного та паронімічного ряду, антонімічної пари. Словники омонімів, синонімів, антонімів, паронімів (у т. ч. електронні).

Практична робота. Робота з різнотипними лінгвістичними словниками української мови (тлумачними, перекладними, словниками синонімів, антонімів, паронімів тощо) та енциклопедією «Українська мова» під час виконання вправ. Розв'язання тестових завдань.

Самостійна робота. Написання допису для соціальних мереж на актуальну тему. Редагування тексту (виправлення лексичних помилок).

2.3. Лексика української мови з погляду її походження та вживання (5 год.)

Склад і формування української лексики з погляду її походження (спільнослов'янська та власне українська лексика, слова іншомовного походження). Правопис слів іншомовного походження. Словники запозичених слів (у т. ч. електронні).

Лексика української мови з погляду її вживання (загальнонародна та обмеженого функціонування – терміни, професіоналізми, діалектизми, жаргонізми). Термінологічні словники та словники діалектної лексики (у т. ч. електронні).

Стилістична диференціація лексики української мови (між-стильова, розмовно-побутова лексика й просторіччя, суржикізми,

лексики книжного стилю). Роль стилістично забарвленої лексики в художньому стилі.

Активна та пасивна (історизми, архаїзми, неологізми) *лексики*, її стилістичні функції. Поняття письменницьких новотворів (оказіоналізмів). Пасивна лексика в тлумачних словниках української мови.

Практична робота. Виконання вправ, тестових завдань (у т. ч. з використанням словників запозичених слів, лінгвістичних і літературознавчих термінів тощо (у т. ч. електронних). Тлумачення іншомовних слів, добір українських відповідників до лексичних запозичень.

Самостійна робота. Стилiстична робота з рiзностильовими текстами, iнфографiкою, комiксами. Випрацювання навичок iнфомедiйної грамотності.

2.4. Фразеологія як розділ мовознавства (5 год.)

Фразеологізм – основна одиниця фразеологічної системи української мови. Фразеологічне значення, його відмінність від лексичного. Ознаки й типи фразеологізмів, їхні стилістичні функції. Джерела фразеології. Фразеологічні словники української мови (у т. ч. електронні).

Практична робота. Робота з різнотипними лінгвістичними словниками української мови (тлумачними, перекладними, словниками фразеологізмів, фразеологічних синонімів і антонімів). Лінгвістичний аналіз художнього / публіцистичного тексту з метою встановлення стилістичних функцій фразеологізмів. Розв'язання тестових завдань.

Самостійна робота. Укладання мінісловника фразеологізмів, дібраних із творів улюбленого письменника.

2.5. Підсумкове заняття зі ЗМ № 2 (1 год.)

Підсумкове тестування з навчальних елементів змістового модулю.

Змістовий модуль 3. «Граматика сучасної української літературної мови та правопис» (29 год.)

3.1. Будова повнозначних слів та орфографія. Способи творення нових слів (9 год.)

Морфеміка як розділ мовознавства. Поділ слів на значущі частини (морфеми). Поняття основи слова, кореня та афіксальних морфем (префікс, суфікс, поєднувальний голосний, постфікс, закінчення). Правопис значущих частин слова (суфіксів, префіксів). Основні способи творення слів у сучасній українській мові. Написання складних слів.

Практична робота. Робота з морфемним словником. Морфемний аналіз слова за схемою. Повторення правопису значущих частин слів за чинним Правописом 2019 р.

Самостійна робота. Сторітелінг. Написання розповіді на тему: «Один день із життя сучасного школяра / школярки».

3.2. Морфологія і правопис (18 год.)

Правопис відмінкових закінчень іменників. Написання прикметникових форм. Особливості правопису й відмінювання числівників. Відмінювання займенників і їх правопис. Правопис дієслівних закінчень. Орфографічні норми у прислівниках. Правопис службових слів та вигуків.

Практична робота. Виконання вправ і завдань. Філологічна гра «Я редактор / редакторка» (робота з публіцистичним текстом і спостереження над відхиленням від граматичних і орфографічних норм). Тестування. Проектна діяльність.

Самостійна робота. Укладання власного орфографічного словничка (списку слів для запам'ятовування).

3.3. Підсумкове заняття зі ЗМ № 3 (1 год.)

Підбиття результатів роботи гуртка. Завершальне тестування з навчальних елементів змістового модулю.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Учні мають знати:

- роль і значення мови в житті людини й суспільства;
- статус української мови як державної в житті Української держави та її громадян;
- специфіку звукової системи української мови, зміни звуків у мовленнєвому потоці та закони милозвучності;
- основні відомості з лексикології, фразеології, лексикографії;
- морфемну будову повнозначного слова і способи творення слів в українській мові;
- лексико-семантичні та граматичні особливості самостійних частин мови;
- чинні правила орфографії, уgruntовані на знаннях фонетики, морфеміки, словотвору та морфології;
- правила культури мовлення, конструкції мовленнєвого етикету, толерантного ведення спілкування;
- правила академічної доброчесності.

Учні мають уміти:

- пояснити основні функції мови: комунікативну, інформаційну, мислетвірну, пізнавальну, об'єднувальну;
- вправно вживати наукову термінологію, визначати лінгвістичні поняття, наводити приклади;
- користуватися різними типами лінгвістичних словників та енциклопедій;
- усвідомлювати красу, естетичну довершеність української мови, зокрема її милозвучність і мелодійність;
- пояснювати лексичне значення слів й урахувувати їхні стилістичні колорити;
- добирати синоніми, антоніми, використовувати омоніми, пароніми, багатозначні слова в усному й писемному мовленні;
- тлумачити фразеологізми, правильно використовувати їх у мовленні, визначати стилістичну функцію;
- виправляти лексичні помилки у своєму мовленні;
- виокремлювати значущі частини слів, добирати спільнокореневі слова і форми слів та пояснювати орфографічні

правила в значущих частинах слова;

- використовувати доцільно слова, що містять префікси й суфікси для надання словам емоційного забарвлення та виразності;

- здійснювати всі види розбору мовних одиниць за схемою (усно та письмово);

- віднаходити вивчені орфограми й пунктограми, пояснювати їх за допомогою правил;

- правильно будувати монологічне й діалогічне мовлення, використовувати цитати, афоризми;

- виявляти на практиці ознаки вправного мовлення, дотримуватися норм культури мовлення, виправляти мовні та мовленнєві хиби.

Учні мають набути досвід:

- ставитися до державної мови з пошаною;

- пізнання різних культур через мови;

- збагачення свого словникового запасу, вдосконалення власного мовлення;

- роботи з різними видами текстів, визначати тему й ідею висловлювання, розрізняти судження і факти;

- редагувати власні й «чужі» тексти, виявляти дезінформацію, маніпуляції, пропаганду, факти фабрикації та плагіат.

- презентувати результати наукових пошуків під час круглих столів, проектної діяльності, захисту науково-дослідницької роботи тощо;

- виступати перед аудиторією: правильно звертатися, вибирати інтонацію, темп і гучність мовлення;

- планувати стратегію публічного виступу та мовленнєвий жанр з огляду на різні ситуації спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бабич Н. Д.* Практична стилістика і культура української мови : навч. посіб. Львів : Світ, 2003. 432 с.
2. *Брайчевський М.* Походження слов'янської писемності. Київ, 2009. 154 с.
3. *Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л.* Сучасна українська мова. Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : навч. посіб. Київ : Либідь, 2006. 108 с.
4. *Гальона Н. П., Висоцький А. В.* Методичні рекомендації та контрольні завдання для слухачів лінгвістичної школи Малої академії наук України : збірник навч.-метод. матеріалів. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2013. 54 с.
5. *Глазова О. П.* Українська орфографія : навч. посіб. Харків : Веста : Ранок, 2005. 384 с.
6. *Гуйванюк Н., Кульбабська О.* Сучасна українська мова : Схеми та зразки мовних розборів. Лінгвометодичні коментарі. Тренувальні вправи та контрольні завдання. Система орієнтирів для самостійної роботи : [навч.-метод. посіб.]. Чернівці : Рута, 2010. 168 с.
7. *Жайворонок В.* Знаки української етнокультури. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
8. *Караман С. О., О. В. Караман, Плющ М. Я.* Сучасна українська літературна мова : навч. посіб. Київ : Літера ЛТД, 2011. 560 с.
9. *Кочан І. М.* Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2008. 423 с.
10. *Кульбабська О. В., Пацаранюк Ю. М.* Орфоепія сучасної української мови : [навч. посіб.]. Чернівці, 2007. 168 с.
11. *Левченко О. М., Коваль І. В., Завадський І. О.* Основи створення комп'ютерних презентацій : навч. посіб. Київ : Вид. група ВНУ, 2011. 368 с.
12. *Лисиченко Л. А.* Лексикологія сучасної української літературної мови : підручник. Харків : Вища школа, 1977. 114 с.
13. *Морфеміка* та словотвір : опорні конспекти й практичні завдання / укл. : О. В. Кардашук, О. В. Кульбабська. Чернівці : Рута, 2013. Ч. V. 76 с.

14. *Наконечна Л. Б.* Сучасна українська мова: Фонетика. Орфоепія. Морфонологія. Графіка. Орфографія : посіб. Вид. 2-е, доп. і перероб. Івано-Франківськ, 2014. С. 82–106.
15. *Практикум з українського правопису* / наук. ред. проф. Ковалевська Т. Ю. ; за заг. ред. Дружинець М. Л. Одеса, 2018. 396 с.
16. *Програми з позашкільної освіти. Дослідницько-експериментальний напрям* / [Л. Л. Барановська, О. В. Биковська, О. І. Борзенко та ін. ; упоряд. : О. В. Лісовий, С. О. Лихота]. Київ : ТОВ «Інформаційні системи», 2010. Вип. 2. 124 с.
17. *Селіванова О. О.* Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К., 2008. 712 с.
18. *Селіванова О. О.* Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К., 2006. 716 с.
19. *Терещенко В., Панченков А.* Український правопис. Методичні реалізації. Українського правопису в новій редакції у закладах загальної середньої освіти. Харків : Соняшник, 2019. 256 с.
20. *Тоцька Н. І.* Сучасна українська літературна мова. Фонетика. Орфоепія. Графіка і орфографія. Завдання і вправи : навч. посіб. Київ : Вища школа, 1995. 151 с.
21. *Ужченко В. Ф., Ужченко Д. В.* Фразеологія сучасної української мови : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 494 с.
22. *Українська мова. Тестові завдання. 5–11 класи* : [посіб.] / [авт.-укл. : Н. В. Гуйванюк, В. О. Бузинська, О. В. Кардащук, О. В. Кульбаська, Н. О. Руснак, Л. М. Томусяк]. 4-те вид., стереотип. Київ : ВЦ «Академія», 2018. 514 с.
23. *Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду : документи і матеріали* / упоряд. : Л. Масенко, В. Кубайчук, О. Демська-Кульчицька. Київ : Вид-чий дім «Києво-Могилянська академія», 2005. 399 с.
24. *Українська мова* : [енциклопедія]. Київ, 2004. 824 с.
25. *Фурдуй М. І.* Українська мова: Практикум з правопису : навч. посіб. Київ : Либідь, 2003. С. 129–132.
26. *Шкуратяна Н. Г., Шевчук С. В.* Сучасна українська літературна мова. Модульний курс. Київ : Вища школа, 2007. С. 324–366.
27. *Ющук І. П.* Практикум з правопису української мови. 4-те вид. Київ : Освіта, 2000. 254 с.

Інтернет-джерела

Електронні словники української мови / Український мовно-інформаційний фонд НАН України. URL: <https://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>.

Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ : Либідь, 2001. 224 с. URL: <https://archive.org/details/terminy2001>.

Гуйванюк Н., Кульбабська О., Кардащук О. Українська мова: Схеми. Таблиці. Тести (Рекоменд. Міністерством освіти і науки України як навч. посібник). Львів, 2005. 304 с. URL: <https://kulbabska.com/news/na-knyzhkovii-polytsi/35-ukrajinska-mova-skhemi-tablitsi-testi>.

Концепція Нової української школи (оновлена). URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/prezentacziya-konczepczyi-novoyi-ukrayinskoji-shkoli.html> (дата звернення: 21.10.2022 р.).

Кульбабська О. В., Кардащук О. В. Крок у професію. Методика викладання української мови : навч. посіб. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2017. 256 с. URL: <https://kulbabska.com/news/na-knyzhkovii-polytsi/163-metodyka-vykladannia-ukrainskoji-movy>

Кульбабська О. В., Шатілова Н. О. Основи мовознавчих досліджень : модульний курс : навч. посіб. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2016. 344 с. URL: <https://kulbabska.com/news/na-knyzhkovii-polytsi/32-osnovi-movoznavchikh-doslidzhen-modulnij-kurs>.

Кульбабська О. В., Шатілова Н. О. Крок у професію. Методика викладання української мови у вищій школі : навч. посіб. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 384 с.

Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилїстика української мови : підручник. Київ : Вища школа, 2003. 462 с. URL: http://litmisto.org.ua/?page_id=7116.

Українська мова. Енциклопедія. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 820 с. URL: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>.

Український правопис / Нац. акад. наук України. Київ : Наукова думка, 2019. 390 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf>.

Ющук І. П. Практикум з правопису і граматики української мови. Київ : Освіта, 2012. 270 с. URL: <https://ushchuk.files.wordpress.com/2013/09/d196.pdf>

***Наука вибудовується з фактів, як дім із цеглин,
але зібрання фактів – ще не наука, так само як
зруда каміння – ще не дім.***

Жуль Анрі Пуанкаре

Дати учням радість праці, радість успіху в навчанні, пробудити в їхніх серцях почуття гордості, власної гідності – перша заповідь виховання (Василь Сухомлинський).

ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

<p>РОЗГЛЯНУТО на науково-методичній раді <u>КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді»</u> (<i>назва ЗО</i>) <u>Чернівецька обласна рада</u> (<i>засновник</i>) Протокол № 1 від 02.11.2022 р. Голова НМР _____ М.К. Тріска</p>	<p>СХВАЛЕНО Науково-методичною радою <u>Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області</u> Протокол № 3 від 10.11.2022 р. Голова НМР ІППОЧО ____ Г.І. Білянін</p>
--	--

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

**«Українська мова»
II рівень**

<p>Автор (укладач): Кульбабська О.В., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича</p>	<p>Рецензенти: Морараш Г. В., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри професійних і спеціальних правових дисциплін ПВНЗ «Буковинський університет»; Шатілова Н. О., кандидат філологічних наук, доцент, асистент кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича</p>
---	---

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність навчальної програми. У наукових колах України жваво обговорюють проблему розпрацювання нових підходів до вивчення української мови в закладах загальної середньої освіти у співпраці із закладами позашкільля. Дослідження цих методологічних орієнтирів учителя або викладача актуалізують дотичну проблему: через які принципи навчання, методи, прийоми, засоби й організаційні форми здійснювати формування національно-мовної особистості?

Узгодження підходів для впровадження наскрізної лінгвістичної освіти школярів, їх взаємодія дає змогу позбутися однобічності, віддзеркалює способи організації навчального процесу, підвищує результативність підготовки здобувачів освіти до науково-дослідницької діяльності в галузі мовознавства. У цьому аспекті пріоритетності набуває процес створення нової / осучаснення вже апробованої змістової компоненти навчальних програм для учнів, які поглиблюють знання української мови в Буковинській Малій академії наук за трьома освітніми рівнями.

Новизна навчальної програми полягає в тому, що вона ґрунтується на особистісно-орієнтованому та діяльнісно-компетентнісному підходах, складником яких є науково-дослідницький.

За особистісно-орієнтованого підходу до навчання української мови в БМАНУМ розвивається особистість окремого слухача / слухачки й формуються компетентності через пізнавальну діяльність, самостійний пошук, науково-дослідницьку діяльність, можливість вибору групової або самостійної роботи, основної або допоміжної літератури, творчих видів роботи тощо. Окрім знаннєвого складника, сформованого на уроках словесності в ЗЗСО, філологічно обдаровані учні на заняттях у системі МАНу мають змогу поглиблювати наукове й критичне мислення, одержують стимул до самоосвіти й саморозвитку, ґрунтовного опрацювання ще не розв'язаних актуальних питань українського мовознавства, здійснювати пошук власного розуміння наукової інформації (власні відкриття лінгвістичних законів, закономірностей, виявлення проблеми та пошук способів її розв'язання тощо). Отже, «В особистісно-орієнтованій методиці навчальний матеріал розглядають як своєрідний поштовх для

ціннісно-сміслових пошуків особистості, методи навчання перекваліфікують у методи пошуку, дослідження»².

Оригінальність навчальної програми вбачаємо в тому, що вона передбачає баланс між аудиторним теоретичним навчанням, практичними заняттями для виформування мовних і мовленнєвих умінь і навичок учнів, а також самостійною роботою, що надзвичайно важливо в епоху комп'ютерних технологій. Програма побудована *концентричним способом*, що вможливило повторне вивчення окремих розділів і тем з граматичного ладу української мови, що їх передбачено чинними програмами для учнів, але поглиблено, з акцентом на проблемні питання сучасної граматики, лінгвостилістики й орфографії.

В основу навчальної програми «Українська мова» (II рівень) покладено *авторські науково-методичні матеріали*, апробовані в навчальному процесі філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, у навчально-методичних посібниках (у т. ч. із грифом МОНУ і грифом ЧНУ) та в процесі багаторічного викладання курсу в БМАНУМ, успішної підготовки школярів до участі в конкурсі-захисті наукових досліджень.

Програма навчальної дисципліни має такі особливості:

- розрахована на 1 рік навчання за основним рівнем у Буковинській Малій академії наук учнівської молоді (загальний обсяг – 56 години, 4 години на тиждень);

- адресована учням 10-го класу ЗЗСО (відділення «Мовознавство», секція «Українська мова»);

- охоплює ті ключові засади, що їх передбачено чинними програмами Міністерства освіти і науки України, зокрема Державним стандартом базової середньої освіти (2020 р.), Законом України «Про позашкільну освіту» (зі змінами, внесеними згідно з Кодексом № 498-VIII від 02.06.2015, ВВР, 2015, № 31, с. 294), Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, «Програмами з позашкільної освіти» (автори-упорядники О. В. Лісовий та С. О. Лихота / Київ, 2010. Вип. 2. (Рекомендовано Міністерством освіти і науки України : лист від

---

² Голуб Н. Б. Підходи до навчання української мови в основній школі. Українська мова і література в школі. 2015. № 3. С. 2–10.

19 травня 2010 р. № 1/11-4221), розпорядчими документами Державної наукової установи «Інститут інноваційних технологій і змісту освіти» (наказ № 14.1/10-1685 від 05.06.2013 р.) тощо.

З огляду на нормативно-правову базу визначено, що основна **мета** викладання навчальної дисципліни «Українська мова» – подати десятикласникам-слухачам БМАНУМ поглиблений теоретичний матеріал із морфології сучасної української мови з опорою на сформовані в ЗЗСО лінгвістичні знання; з’ясувати сутність сучасної класифікації частин мови, засвоїти граматичні категорії самостійних і службових частин мови, виуків; дослідити стилістичний потенціал морфологічних засобів у різностильових текстах.

Завдання вивчення освітньої компоненти – навчити слухачів БМАНУМ аналізувати теоретичний матеріал, працювати з навчальною, науковою та довідковою літературою (у т. ч. електронних видань), здійснювати аналіз слів різних частин мови, ознайомитися з новими науковими підходами до їх вивчення, повторити основні правила з орфографії та пунктуації, підготувати охочих до написання і захисту науково-дослідної роботи.

Компетенції, якими має оволодіти учень / учениця у процесі вивчення навчальної дисципліни:

- *пізнавальна*: поглиблення мовленнєвознавчої компетентності, тобто учасники / учасниці навчального процесу мають **знати** теоретичні відомості про морфологічний і стилістичний лад сучасної української мови; уміти послуговуватися традиційною та новітньою науковою термінологією мовознавчого курсу; обирати методологію наукового дослідження, творчого проекту, уміти презентувати результати наукових студій;

- *практична*: засвоєння граматичного матеріалу засобами самостійної, індивідуальної, диференційованої навчальної практичної роботи; вироблення вмінь і навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), тобто **вміти** вільно оперувати теоретичними відомостями та сучасною науковою термінологією в мовленнєвій діяльності, здійснювати аналіз одиниць морфологічного рівня за схемою, розв’язувати тестові завдання; використовувати набуті знання для аргументації тих чи тих положень у процесі розкриття змісту відповідного мовного явища;

- *творча*: розвиток мовленнєвих здібностей, ораторської майстерності, підвищення інтересу до пізнавально-пошукової діяльності, оволодіння правилами комунікації та культурою усного й писемного мовлення (у т. ч. і за допомогою лінгвістичних словників, онлайн-контенту);

- *соціальна*: виховання громадської свідомості й патріотизму, формування національних і загальнолюдських культурних й духовних цінностей, розвиток соціалізації та загальної реалізації творчого потенціалу особистості.

Особливості побудови навчальної програми. Для реалізації визначених мети й завдань навчальної дисципліни програмовий матеріал структуровано в три модулі: *Модуль 1.* «Специфіка іменних частин мови»; *Модуль 2.* «Граматичні параметри українського дієслова та прислівника»; *Модуль 3.* «ГраMATика службових частин мови та вигуків». Кожен із зазначених модулів охоплює навчальні елементи (підрозділи, теми, самостійну роботу учнів).

Практичне значення курсу: засвоєння теоретичних знань з одного з найважливіших розділів українського мовознавства – морфології, вироблення в десятикласників / десятикласниць практичних навичок із комплексного аналізу граматичних категорій слів різних частин мови, правописної компетентності, розширення їхнього лінгвістичного світогляду, формування активної національно-мовної особистості.

Загальними принципами організації навчально-виховного процесу на заняттях із морфології української мови є: науковість, синтез інтелектуальної та практичної діяльності, індивідуальний підхід, послідовність і поступовість викладення навчального матеріалу. Програма передбачає проведення практичних занять і мінілекцій, організацію індивідуальної та самостійної роботи, тренінгів, диспутів тощо.

Зміст навчального процесу буде реалізовано за допомогою сучасних педагогічних технологій – застосування *евристичних і особистісно-орієнтованих технологій, словесних методів* (розповідь, пояснення, навчальна лекція, евристична бесіда, навчальна дискусія тощо), *наочних* (ілюстрування, демонстрування, відеометод тощо), *практичних* (вправи, дидактична гра, робота з книгою та ін.). Також передбачено використання репродуктивного,

частково-пошукового, дослідницького методів, методу проблемного викладу, методу контролю.

Під час вивчення курсу передбачено *форми роботи*: мінілекції (онлайн), практичні заняття, індивідуальні консультації, самостійне вивчення тем, виконання пошукових завдань тощо.

Формами контролю за результативністю навчання є підсумкові заняття, опитування, роботи із розвитку мовлення (твори, перекази, есеї тощо), тестування, виконання тренувальних і контрольних вправ, участь у диспутах, конкурсах, підсумкова наукова конференція за результатами виконаних досліджень для учасників конкурсу-захисту НДР).

Основний рівень НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
<i>Змістовий модуль 1. «Специфіка іменних частин мови»</i>				
1.1	Вступ	-	1	1
1.2	Морфологія як розділ мовознавства	2	-	2
1.3	Іменник як самостійна частина мови	4	4	8
1.4	Граматичні особливості українського прикметника	2	5	7
1.5	Числівники в сучасній українській мові	2	6	8
1.6	Лінгвальні параметри займенника в сучасній українській мові	-	2	2
1.7	Підсумкове заняття зі ЗМ № 1		1	1
Разом за ЗМ № 1		10	19	29

<i>Змістовий модуль 2. «Граматичні параметри українського дієслова та прислівника»</i>				
2.1	Дієслово як самостійна частина мови	2	8	10
2.2	Граматичні й семантичні особливості прислівника в сучасній українській мові	2	1	3
2.3	Підсумкове заняття зі ЗМ № 2	-	1	1
Разом за ЗМ № 2		4	10	18
<i>Змістовий модуль 3. «Граматика службових частин мови та вигуків»</i>				
3.1	Прийменник як службова частина мови	-	2	2
3.2	Класифікаційні параметри та функції часток	-	2	2
3.3	Граматичне значення та функції сполучників у сучасній українській мові	-	2	2
3.4	Вигук як особливий клас слів в українській мові	-	1	1
3.5	Підсумкове заняття	-	2	2
Разом за ЗМ № 3		-	9	9
Разом:		23	33	56

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Змістовий модуль 1. «Специфіка іменних частин мови» (29 год.)

1.1. Вступ. Краса й багатство виражальних засобів української мови (1 год.)

Мета, завдання навчальної дисципліни. Ознайомлення з порядком і планом роботи гуртка. Організаційні питання (у т. ч.

інструктаж із цивільного захисту й охорони праці). Рекомендована література.

Практична робота. Написання диктанту з граматичним завданням для перевірки рівня підготовки слухачів. Визначення теми й ідеї готового тексту. Установлення належності певного слова до частини мови.

Самостійна робота. Контент-аналіз термінопонять «граматика», «морфологія», «синтаксис».

1.2. Морфологія як розділ мовознавства (2 год.)

Об'єкт і предмет морфології. Принципи поділу слів на частини мови. Загальна характеристика частин мови. Поняття про граматичне значення, граматичні форми та граматичні категорії слів.

Практична робота. Укладання схем і таблиць, що узагальнюють класифікації слів на частини мови, спостереження над розбіжностями таксономії.

Самостійна робота. Підготовка до участі в Дискусійному клубі: «Скільки частин мови в українській граматиці?».

1.3. Іменник як самостійна частина мови (8 год.)

Значення, морфологічні та синтаксичні ознаки іменника, словотвірні особливості.

Лексико-граматичні категорії іменника (власні та загальні назви, назви істоти і неістоти; конкретні й абстрактні назви; збірні та речовинні назви).

Категорія роду іменника, засоби вираження граматичної категорії. Іменники спільного роду. Рід невідмінюваних іменників та аббревіатур. Стилiстичні функції граматичної категорії роду.

Категорія числа іменника, засоби її вираження. Множинні іменники (*pluralia tantum*) та особливості їх відмінювання (загальне ознайомлення). Однинні іменники (*singularia tantum*). Стилiстичні функції граматичної категорії числа.

Категорія відмінка іменника, граматичний зміст і засоби вираження. Система відмінків сучасної української мови. Кличний відмінок як специфічна форма української літературної мови.

Особливості відмінювання іменників I відміни. Особливості відмінювання іменників II відміни. Особливості відмінювання іменників III та IV відмін.

Практична робота. Робота з різностильовими текстами (віднайдення іменників, характеристика їхніх лексико-граматичних розрядів, аналіз граматичних категорій, синтаксичної ролі в реченні).

Самостійна робота. Проєкт «Місце морфологічних засобів в ідіостилі письменника» (на вибір). Орфографічний тренінг (повторення): «Велика буква й лапки у власних назвах», «Букви *e, u, i* в суфіксах *-ечок-, -ечк-, -ичк-, -інн(я), -енн(я), -инн(я), -ив(о), -ев(о)*», «*Не* з іменниками», «Написання та відмінювання чоловічих та жіночих імен по батькові. Відмінювання окремих типів прізвищ в українській мові».

1.4. Граматичні особливості українського прикметника (7 год.)

Морфологічна будова та граматичні ознаки прикметника. Короткі і повні, членні і нечленні, стягнені і нестягнені форми прикметників, їхні стилістичні функції в художньому мовленні.

Лексико-граматичні розряди прикметників та принципи їх розмежування. Проміжні розряди прикметників. Семантико-морфологічні особливості якісних прикметників. Ступені порівняння якісних прикметників. Лексико-семантичні категорії відносних прикметників. Присвійні прикметники, їхні ознаки.

Відмінювання прикметників. Субстантивація прикметників.

Практична робота. Лексико-стилістична робота з пропусками слів (добір прикметників для виразності тексту, характеристика епітетів, метафор, порівнянь). *Пошукова діяльність учнів.* Виконання вправ і завдань за допомогою опори (конспекту) на теоретичний матеріал. Розбір прикметника як частини мови.

Самостійна робота. Написання твору-опису улюбленої пори року з використанням прикметників різних лексико-граматичних розрядів. *Грамматичний тренажер* (повторення): «Способи творення прикметників: а) творення якісних прикметників від іменників (*-н-, -к-, -ат-, -ист-*); б) творення якісних прикметників

від дієслів (-лив-, -к-, -уч-, -юч-); в) творення відносних прикметників від іменників (-ськ-; -зьк-; -цьк-; -ан-; -ян-; -н-; -ов-; -ев-); «Написання складних прикметників разом і через дефіс».

1.5. Числівники в сучасній українській мові (8 год.)

Визначення числівника як частини мови. Граматичні ознаки числівника. Класифікація числівників за морфологічною будовою. Поділ числівників за значенням. Відмінювання числівників. Синтаксичні параметри числівників.

Практична робота. Робота з таблицями й опорним конспектом. Перетворення цифрового тексту на буквений. Складання сімейного бюджету (нормативне використання числівників різних розрядів). Робота з орфографічними словниками, новим українським правописом (2019). Розв'язування кросвордів, хмаринок слів. Розбір числівника як частини мови.

Самостійна робота. Створення та художнє оформлення листівок-запрошень із зазначенням дати та часу.

1.6. Лінгвальні параметри займенника в сучасній українській мові (2 год.)

Займенник: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди займенників за значенням (загальне означення).

Розряди займенників. Особові та зворотний займенники, їх відмінювання; буква *н* в особових займенниках 3-ї особи після прийменників (*він – його – йому – у нього – на ньому; вона – її – їй – на ній – у неї – з нею*). Питальні й відносні займенники, їх відмінювання. Неозначені та заперечні займенники, їх утворення та відмінювання.

Присвійні, вказівні, означальні займенники, їх відмінювання.

Практична робота. Виконання вправ і завдань. Розбір займенника як частини мови. Створення усних/письмових висловлювань із використанням займенників. Редагування власних висловлень.

Самостійна робота. Орфографічний тренінг (повторення): «Написання прийменників із займенниками окремо», «Дефіс у неозначених займенниках. *Ні* в заперечних займенниках».

1.7. Підсумкове заняття зі ЗМ № 1 (1 год.)

Фонетичний, орфоепічний та орфографічний розбори слів за схемою. Підсумкове тестування з навчальних елементів змістового модулю.

Змістовий модуль 2. «Граматичні параметри українського дієслова та прислівника» (18 год.)

2.1. Дієслово як самостійна частина мови (10 год.)

Дієслово: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Форми дієслова: неозначена форма (інфінітив); особові форми; безособові форми; особливі форми. Доконаний і недоконаний вид дієслова. Способи дієслів (дійсний, умовний, наказовий), засоби їх утворення. Часи дієслова (теперішній, минулий і майбутній). Наголос у деяких дієсловах минулого часу (*була́, несла́, бра́ла*). Дієслова I та II дієвідмін. Складні випадки вживання дієслів.

Дієприкметник як особлива форма дієслова: значення, морфологічні ознаки активних і пасивних дієприкметників, синтаксична роль. Відмінювання дієприкметників. Правильна побудова речень із дієприкметниковими зворотами.

Дієприслівник як особлива форма дієслова (значення, морфологічні ознаки – час, вид; синтаксична роль). Правильне використання дієприслівників у побудові речень. Використання дієприслівникового звороту як засобу зв'язку речень у тексті, дотримання інтонації речень з дієприслівниковими зворотами.

Практична робота. Унаочнення навчального матеріалу в таблицях і схемах. Виконання вправ, тестових завдань. Практичне засвоєння дієслівних словосполучень, у яких допускають помилки у формі залежного слова. Робота з медіатекстами (виокремлення дієслів, з'ясування їх граматичних, стилістичних і правописних особливостей, перефразування важливої інформації). Пошук нових дієслів у друкованих / електронних словниках (тлумачних, іншомовних слів), складання мінітестів із ними (добирання заголовків, ключових слів, складання плану). Розбір різних форм дієслова за схемою.

Самостійна робота. Інтерв'ю з цікавим учнем школи (переможцем олімпіад, конкурсів, спортивних змагань тощо),

цікавою особистістю рідного краю (використання стилістичних можливостей безособових дієслів). Орфографічний тренінг (повторення): «Не з дієсловами», «Буква ь у дієсловах наказового способу», «Правопис *-ться, -ися* в кінці дієслів».

2.2. Граматичні й семантичні особливості прислівника в сучасній українській мові (3 год.)

Прислівник: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди прислівників за значенням. Ступені порівняння прислівників. Використання прислівників як засобу зв'язку речень у тексті, а також для увиразнення мовлення.

Практична робота. Розпізнавання прислівників у різностильових текстах, визначення їхніх морфологічних ознак. Виконання тестів ЗНО (ДПА) минулих років із зазначеної теми. Розбір прислівника як частини мови.

Самостійна робота. Написання тексту про прислівник з використанням технології сторітелінг. *Орфографічний тренінг* (повторення) «Н і НН у прислівниках. НЕ і НІ з прислівниками», «Дефіс у прислівниках. Написання прислівників разом та окремо».

2.3. Підсумкове заняття зі ЗМ № 2 (1 год.)

Підсумкове тестування з навчальних елементів змістового модулю.

Змістовий модуль 3. «Граматика службових частин мови та вигуків» (9 год.)

3.1. Прийменник як службова частина мови (2 год.)

Особливості прийменника як службової частини мови. Непохідні та похідні прийменники. Правопис похідних прийменників.

Практична робота. Виконання вправ і завдань. «Займи позицію» (пояснення правильного / хибного вживання прийменників з іменниками на основі готових і власних текстів). Робота зі словником прийменників. Розбір прийменників за схемою.

Самостійна робота. Складання інструкції / схеми / пам'ятки «Як відрізнити сполучники й однозвучні з ними інші частини мови з прийменниками та частками».

3.2. Класифікаційні параметри та функції часток (2 год.)

Проблема лінгвального статусу часток. Функції часток. Розряди часток за значенням. Перехід інших частин мови у частки (партикуляція).

Практична робота. Виконання вправ і завдань. Добирання контекстів, що уможливають використання синонімічних та антонімічних прийменників, сполучників, часток. Розбір часток за схемою.

Самостійна робота. Складання гасел, руханок із використанням часток і дієслів наказового способу. Орфографічний тренінг (повторення): «Правопис частки *не* з різними частинами мови».

3.3. Граматичне значення та функції сполучників у сучасній українській мові (2 год.)

Сполучник як службова частина мови. Сполучники сурядності та підрядності, їх види. Уживання сполучників у простому та складному реченнях. Написання сполучників.

Практична робота. Складання ментальної карти, схем, таблиць з виучуваної теми. Виконання вправ і завдань. Розбір сполучників за схемою.

Самостійна робота. Розгадування квестів на основі QR-кодів.

3.4. Вигук як особливий клас слів в українській мові (1 год.)

Групи вигуків за значенням. Дефіс у вигуках. Кома і знак оклику при вигуках. Роль вигуків в оформленні змісту речення. Уживання вигуків, що виражають волевиявлення, етикет, емоції.

Практична робота. Розбір вигуків за характером вираження емоцій, за будовою. Правильне читання речень із вигуками.

Самостійна робота. Складання речень, творів-мініатюр із звуконаслідувальними словами.

3.5. Підсумкове заняття зі ЗМ № 3 (1 год.)

Підбиття результатів роботи гуртка. Завершальне тестування з навчальних елементів змістового модулю.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Учні мають знати:

- специфіку морфологічного ладу сучасної української мови;
- відмінності між лексичним і граматичним значеннями слів, граматичною формою та граматичною категорією;
- критерії поділу слів на самостійні та службові частини мови, вигуки;
- обшир граматичних категорій повнозначних частин мови, механізми переходу однієї частини мови в іншу;
- специфіку службових частин мови, їхні функції в процесах формотворення, структуруванні словополучень і речень;
- класифікацію та роль вигуків у комунікації;
- чинні правила орфографії, уґрунтованні на знаннях морфології;
- правила культури мовлення, конструкції мовленнєвого етикету, толерантного спілкування в ході ведення наукової дискусії;
- правила академічної доброчесності.

Учні мають уміти:

- вправно вживати наукову граматичну термінологію, визначати частини мови, обґрунтовувати особливості повнозначних і службових частин мови, вигуків;
- користуватися різними типами лінгвістичних словників та енциклопедій;
- пояснювати лексичне та граматичне значення самостійних частин мови;
- аналізувати синтаксичні функції самостійних частин мови та стилістичну роль у мовленні;
- розрізняти службові частини мови й визначати їхні функції в побудові форм слів і різнотипних речень, правильно використовувати їх у мовленні;
- виокремлювати частини мови у складі синтаксичних одиниць;
- пояснювати правописні особливості різних частин мови;
- здійснювати морфологічний розбір слів, що належать до різних частин мови;
- правильно будувати монологічне й діалогічне мовлення з

огляду на граматичні норми сучасної української мови;

- виявляти на практиці ознаки вправного мовлення, дотримуватися норм культури мовлення, виправляти мовні та мовленнєві хиби.

Учні мають набути досвід:

- визначати мету власної пізнавальної діяльності, планує навчально-наукову роботу, оцінює результати навчання;

- переносити раніше засвоєні знання та вміння в нову ситуацію;

- ініціювати комунікативну взаємодію;

- логічно обґрунтовувати висловлювані думки й оцінки;

- роботи з різними видами текстів, визначати тему й ідею висловлювання;

- редагувати власні й «чужі» тексти, виявляти дезінформацію, маніпуляції, пропаганду, факти фабрикації та плагіат.

- презентувати результати наукових пошуків під час круглих столів, захисту проєктів тощо;

- виступати перед аудиторією: правильно звертатися, вибирати інтонацію, темп і гучність виступу з огляду на ситуації спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бабич Н. Д.* Практична стилістика і культура української мови : навч. посіб. Львів : Світ, 2003. 432 с.
2. *Бабій І. М., Вільчинська Т. П.* Службові слова в сучасній українській мові : посіб. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2004. 96 с.
3. *Гальона Н. П., Висоцький А. В.* Методичні рекомендації та контрольні завдання для слухачів лінгвістичної школи Малої академії наук України : збірник навч.-метод. матеріалів. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2013. 54 с.
4. *Горпинич В. О.* Українська морфологія : навч. посіб. Дніпропетровськ, 2002. 336 с.
5. *Граматичний словник української літературної мови.* Словозміна : Близько 140 000 слів / відп. ред. Н. Клименко. Київ : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2011. 760 с.
6. *Гуйванюк Н., Кульбабська О.* Сучасна українська мова : Схеми та зразки мовних розборів. Лінгвометодичні коментарі. Тренувальні вправи та контрольні завдання. Система орієнтирів для самостійної роботи : [навч.-метод. посіб.]. Чернівці : Рута, 2010. 168 с.
7. *Джочка І., Ципердюк О.* Сучасна українська літературна мова. Практична морфологія : навч. посіб. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2012. 588 с.
8. *Загнітко А. П., Данилюк І. Г., Ситар Г. В., Щукіна І. А.* Словник українських прийменників. Сучасна українська мова. Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2007. 416 с.
9. *Загнітко А. П.* Теоретична граматики української. Морфологія : монографія. Донецьк : ДонНУ, 1996. 435 с.
10. *Історія української мови.* Морфологія : навч. посіб. Київ : Наукова думка, 1976. 539 с.
11. *Караванський С.* Секрети української мови. 2-е розширене вид. Львів, 2009. 344 с.
12. *Караман С. О., О. В. Караман, Плющ М. Я.* Сучасна українська літературна мова : навч. посіб. Київ : Літера ЛТД, 2011. 560 с.
13. *Кучеренко І.* Актуальні проблеми граматики : навч. посіб. Львів : Світ, 2003. 228 с.

14. *Олійник О. Б., Шинкарук В. Д., Гребницький Г. М.* Граматика української мови : навч. посіб. Київ: Кондор, 2007. 544 с.
15. *Сучасна українська літературна мова : підручник / за ред. А. П. Грищенка.* Київ : Вища школа, 1997. 493 с.
16. *Сучасна українська літературна мова. Морфологія : підручник / за ред. М. Я. Плющ.* Київ, 1994. 413 с.
17. *Сучасна українська мова : підручник / за ред. О. Д. Пономарева.* Київ : Либідь, 1991. С. 164–306.
18. *Левченко О. М., Коваль І. В., Завадський І. О.* Основи створення комп'ютерних презентацій : навч. посіб. Київ : Вид. група ВНУ, 2011. 368 с.
19. *Практикум з українського правопису : навч. посіб. / наук. ред. проф. Ковалевська Т. Ю. ; за заг. ред. Дружинець М. Л.* Одеса, 2018. 396 с.
20. *Програми з позашкільної освіти. Дослідницько-експериментальний напрям / [Л. Л. Барановська, О. В. Биковська, О. І. Борзенко та ін. ; упоряд. : О. В. Лісовий, С. О. Лихота].* Київ : ТОВ «Інформаційні системи», 2010. Вип. 2. 124 с.
21. *Селіванова О. О.* Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К., 2008. 712 с.
22. *Селіванова О. О.* Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К., 2006. 716 с.
23. *Терещенко В., Панченков А.* Український правопис. Методичні реалізації. Українського правопису в новій редакції у закладах загальної середньої освіти : навч. посіб. Харків : Соняшник, 2019. 256 с.
24. *Теоретична морфологія української мови / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська ; за ред. І. Р. Вихованця.* Київ : Пульсари, 2004. 398 с. (Академічна граматика української мови).
25. *Українська мова. Тестові завдання. 5–11 класи : [посібн.] / [авт.-укл. : Н. В. Гуйванюк, В. О. Бузинська, О. В. Кардашук, О. В. Кульбабська, Н. О. Руснак, Л. М. Томусяк].* 4-те вид., стереотип. Київ : ВЦ «Академія», 2018. 514 с.
26. *Українська мова : [енциклопедія].* Київ, 2004. 824 с.
27. *Фурдуй М. І.* Українська мова: Практикум з правопису : навч. посіб. Київ : Либідь, 2003. С. 129–132.

28. Шкурятяна Н. Г., Шевчук С. В. Сучасна українська літературна мова. Модульний курс : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2007. С. 324–366.

29. Ющук І. П. Практикум з правопису української мови : навч. посіб. 4-ге вид. Київ : Освіта, 2000. 254 с.

Інтернет-джерела

Бойко В. М. Граматична транспозиція в системі частин мови (партикуляція). URL:

http://eprints.zu.edu.ua/16138/1/pylypko_articl_1.pdf.

Висоцький А. В. Обставинні та означальні прислівники у функціональних сферах не частиномовних класів одиниць. URL: <http://old.burago.com.ua/ru/novosti/novosti-izdatelstva/1275->.

Глібчук Н., Добосевич У. Проблеми міжчастинмовної омонімії в сучасній українській літературній мові. URL: https://otherreferats.allbest.ru/languages/00024524_0.html.

Горпинич В. О. Морфологія української мови. URL: <https://eschool.dn.ua/mod/book/tool/print/index.php?id=203241>.

Грамматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова ; за ред. К. Г. Городенська. Київ : ВД Дмитра Бураго, 2017. 749 с. (Студії з українського мовознавства).

Дісприкметник як форма дієслова. URL: <https://sites.google.com/site/prislivnik/1>.

Загальна характеристика сполучників. URL: https://philology.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2015/05/50_2010_.

Електронні словники української мови / Український мовно-інформаційний фонд НАН України. URL: <https://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>.

Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ : Либідь, 2001. 224 с. URL: <https://archive.org/details/terminy2001>

Гуйванюк Н., Кульбаська О., Кардащук О. Українська мова: Схеми. Таблиці. Тести (Рекоменд. Міністерством освіти і науки України як навч. посібник). Львів, 2005. 304 с. URL: <https://kulbabska.com/news/na-knyzhkovii-polytsi/35-ukrajinska->

mova-skhemi-tablitsi-testi.

Концепція Нової української школи (оновлена). URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/prezentacziya-konczepczyi-novoyi-ukrayinskoj-shkoli.html> (дата звернення: 21.01.2020 р.).

Кульбабська О. В., Кардащук О. В. Крок у професію. Методика викладання української мови: навч. посіб. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2017. 256 с. URL: <https://kulbabska.com/news/na-knyzhkovii-polytsi/163-metodyka-vykladannia-ukrainskoj-movy>

Кульбабська О. В., Шатілова Н. О. Основи мовознавчих досліджень : модульний курс : навч. посібник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2016. 344 с. URL: <https://kulbabska.com/news/na-knyzhkovii-polytsi/32-osnovi-movoznavchikh-doslidzhen-modulnij-kurs>

Кульбабська О. В., Шатілова Н. О. Крок у професію. Методика викладання української мови у вищій школі : навч. посіб. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 384 с.

Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилїстика української мови : підручник. Київ : Вища школа, 2003. 462 с. URL: http://litmisto.org.ua/?page_id=7116.

Перехід у прислівники інших частин мови. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/philology/article/view/8907/0>)

Поняття про категорію стану. URL: <https://sites.google.com/site/ukrmova05042012/službovi-castini-movi>.

Розряди прислівників за значенням і роллю в слові. URL: <https://uk.unionpedia.org/i/>

Станівник URL: <https://studfile.net/preview/2277745/>.

Службові частини мови URL: https://studopedia.ru/16_46847_perehid-u-priymenniki-sliv-inshih-chastinmovi.html.

Тренажер з правопису української мови. URL: <https://webpen.com.ua/> .

Українська мова. Енциклопедія. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 820 с. URL: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>.

Український правопис / Національна академія наук України. Київ : Наукова думка, 2019. 390 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf>.

Частки URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN.

Ющук І. П. Практикум з правопису і граматики української мови. К. : Освіта, 2012. 270 с. URL: <https://ushchuk.files.wordpress.com/2013/09/d196.pdf>

Явища взаємопереходу в граматичній системі української мови на прикладі творів Василя Стуса URL: <https://sites.google.com/site/chastkiukr/principi-pobudovi-slovnika>.

Інтерес до навчальної діяльності в дитини з'являється лише тоді, коли в цій діяльності є успіх, радість.

Іван Зязюн

*В дитинство хочу, там усе моє.
В дитинстві ми Великі Магеллани.
В дитинстві відкриваєш материк,
Котрий назветься потім – Батьківщина.*

Ліна Костенко

ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

<p>РОЗГЛЯНУТО на науково-методичній раді <u>КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді»</u> (<i>назва ЗО</i>) <u>Чернівецька обласна рада</u> (<i>засновник</i>) Протокол № 1 від 02.11.2022 р. Голова НМР _____ М.К. Тріска</p>	<p>СХВАЛЕНО Науково-методичною радою <u>Інституту післядипломної педагогічної освіти</u> <u>Чернівецької області</u> Протокол № 3 від 10.11.2022 р.</p> <p>Голова НМР ІППОЧО _____ Г.І. Білянін</p>
--	--

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

**«Основи НДР у галузі мовознавства (українська мова)»
III рівень**

<p>Автор (укладач): Кульбаська О.В., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича</p>	<p>Рецензенти: Колесник Н. С., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри історії та культури української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича; Руснак Н. О., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.</p>
--	---

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність навчальної програми. Однією з найважливіших засад сучасної методичної науки є інтенсифікація навчального процесу. Її запровадження в шкільну та позашкільну практики передбачає вдосконалення навчальних програм, видання нових підручників, орієнтацію на розширення сфери зв'язного мовлення, застосування нових підходів і форм до навчальної та науково-дослідної роботи. У цьому аспекті пріоритетності набуває вивчення української мови, по-перше, як мови державної, по-друге, як рідної мови та, нарешті, як іноземної. У процесі пізнання мови юні науковці не лише виформовують гуманістичний світогляд і систему цінностей, а й збагачують свій духовний світ, розвивають творчий потенціал і культурно-пізнавальні інтереси.

Створення навчальної програми з основ мовознавчих досліджень зумовлено необхідністю комплексно реалізовувати особистісну домінанту знань у ХХІ ст., виховувати прагнення філологічно обдарованих учнів до самоосвіти й саморозвитку, навчати їх критично мислити, використовувати одержану інформацію та практичні вміння для творчого розв'язання комунікативних проблем повсякдення, сприяти інтеграції отриманих знань у майбутні різноманітні професії для успішної адаптації молоді в глобалізованому світі. Реалізація цих завдань, зі свого боку, потребує переосмислення багатьох дидактичних і методичних аспектів, від яких залежить якість і глибина навчально-виховного процесу в умовах позашкілья.

Новизна навчальної програми полягає в тому, що вона відповідає новій філософії позашкільної освіти, оскільки виконує як традиційні дидактичні функції (інформативну, інтегративну, трансформаційну, мотиваційну, розвивальну, систематизувальну, самоконтролю, виховну тощо), так і новітні функції – розвитку самостійної пізнавальної діяльності учнів у сучасному інформаційному просторі; поглиблення їхніх ключових і предметних компетентностей.

Оригінальність навчальної програми вбачаємо в тому, що вона побудована *концентричним способом*, що вможливорює повторне вивчення окремих розділів і тем як на одному, так і на різних рівнях навчання з розширенням та поглибленням змісту мовного

матеріалу, з акцентом на проблемні питання сучасного мовознавства, які могли б стати темою наукового дослідження слухачів запропонованого курсу. До того ж відмінними ознаками програми є те, що викладання української мови для учнівської молоді Буковинської Малої академії наук передбачає оволодіння майстерністю комунікації як в усній, так і в писемній формі. Майбутні абітурієнти мусять опанувати закономірності й тенденції розвитку сучасної мови не лише на рівні лексики й фразеології, а й у царині синтаксису – досконало знати теоретичні та практичні засади творення синтаксичних одиниць (словосполучень, речень різної будови, тексту) і вміти застосовувати їх у різних ситуаціях і умовах спілкування, зокрема під час написання та захисту науково-дослідної роботи.

В основу запропонованої навчальної програми покладено *авторські науково-методичні матеріали*, апробовані в навчальному процесі філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, у навчально-методичних посібниках (у т. ч. із грифом МОНУ і грифом ЧНУ) та в процесі підготовки школярів до участі в конкурсі-захисті наукових досліджень. Отож зміст програми спрямовано на поглиблення знань з української мови, залучення МАНівців до наукової роботи в галузі українського мовознавства та розвиток навичок самостійного наукового пошуку, під час якого учень / учениця має стати не споживачем, а творчим здобувачем знань під керівництвом науковців і вчителів.

Навчальна програма дисципліни «Основи НДР у галузі мовознавства (українська мова)»:

- розрахована на 1 рік навчання за основним рівнем у Буковинській Малій академії наук учнівської молоді (загальний обсяг – 72 години, 4 години на тиждень);

- адресована учням 11-го класу ЗЗСО (відділення «Мовознавство», секція «Українська мова»).

Програма охоплює ті ключові засади, що їх передбачено чинними програмами Міністерства освіти і науки України, зокрема Державним стандартом базової середньої освіти (2020 р.), Законом України «Про позашкільну освіту» (зі змінами, внесеними згідно з Кодексом № 498-VIII від 02.06.2015, ВВР,

2015, № 31, с. 294), Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, «Програмами з позашкільної освіти» (автори-упорядники О. В. Лісовий та С. О. Лихота / Київ, 2010. Вип. 2. (Рекомендовано Міністерством освіти і науки України: лист від 19 травня 2010 р. № 1/11-4221), розпорядчими документами Державної наукової установи «Інститут інноваційних технологій і змісту освіти» (наказ № 14.1/10-1685 від 05.06.2013 р.) тощо.

З огляду на нормативну базу визначено, що основною метою позашкільної освіти дослідницько-експериментального напрямку є забезпечення всебічної мовленнєвої компетенції учнів, ознайомлення їх з основними напрямами та особливостями наукових лінгвістичних досліджень, підготовка до науково-дослідної роботи з мовознавства. У цьому плані реальної ваги та значущості набуває функційно-стилістична спрямованість та науково-дослідницький підхід у навчанні української мови, що передбачає розгляд функціонування одиниць мовної системи на фонетичному, лексичному, словотвірному, морфологічному, синтаксичному рівнях з урахуванням типу, жанру, стилю, ситуації мовлення. Запровадження цієї концепції враховує нові вимоги часу, сприяє відходу від формалізму усталених традицій, натомість спрямовує навчальний матеріал на розвиток пізнавальних, творчих і дослідницьких здібностей вихованців / вихованок, забезпечує систематичну та інтенсивну роботу з обдарованою і талановитою молоддю.

Особливості побудови навчальної програми. Увесь програмовий матеріал об'єднано в два взаємопов'язані навчальні модулі: «Система сучасної української літературної мови» та «Основи лінгвістичних досліджень». Доступний виклад найважливіших теоретичних відомостей про фонологічну, лексико-семантичну та граматичну підсистеми мови, про методи та актуальні аспекти її дослідження сприяють досягненню основної мети і завдань навчання.

Мета викладання дисципліни – інтенсифікувати знання слухачів БМАНУМ із сучасної української мови та допомогти їм у професійному самовизначенні, сприяти оволодінню культурою

роботи з науковими джерелами, випрацювати навички у використанні технічних засобів під час презентації результатів досліджень.

Завдання вивчення дисципліни:

- навчити учнів аналізувати теоретичний матеріал із лексико-фразеологічного, граматичного та стилістичного рівнів, поглибити їхні правописні навички;

- підготувати майбутніх фахівців до науково-дослідної роботи в мовознавчій галузі (правила конспектування й реферування наукової та довідкової літератури, обґрунтування актуальності й новизни теми дослідження, укладання бібліографії тощо);

- ознайомити з новими методами й підходами до вивчення різнорангових мовних одиниць (слова, словосполучення, речення, тексту);

- сформувані вміння та навички оприлюднення результатів дослідження (написання та виголошення наукової доповіді, участь у конференції, виготовлення постера, підготовка мультимедійної презентації);

- створити умови для самоосвіти, самореалізації, соціальної адаптації молоді;

- виховувати почуття патріотизму, любові до рідного краю та міста, поваги до українських звичаїв.

Практичне значення курсу: засвоєння теоретичних знань з української мови, практичної риторики та зв'язного мовлення, формування навичок із правопису сприятиме успішній підготовці учнів до ЗНО, захисту наукової роботи з актуальних проблем сучасного мовознавства, розширить їхній лінгвістичний світогляд, сформує активну національно-мовну особистість.

Загальними принципами організації навчально-виховного процесу є: науковість, синтез інтелектуальної та практичної діяльності, індивідуальний підхід, послідовність і поступовість викладення навчального матеріалу. Програма передбачає проведення практичних занять і лекцій, індивідуальну роботу, тренінги, конференції, колоквиуми, диспути.

Зміст навчального процесу буде реалізовано за допомогою сучасних педагогічних технологій – застосування *інтерактивних технологій, словесних методів* (розповідь, пояснення, навчальна

лекція, евристична бесіда, навчальна дискусія, диспут тощо), *наочних* (ілюстрування, демонстрування, відеометод тощо), *практичних* (вправи, дидактична гра, робота з книгою та ін.). Також передбачено використання репродуктивного, частково-пошукового, дослідницького методів, методу проблемного викладу, методу контролю.

Під час вивчення курсу передбачено *форми роботи*: лекції (лекції аудиторні / онлайн, електронні лекції, вебінари), практичні заняття та семінари, індивідуальні консультації, самостійне вивчення тем, виконання пошукових завдань, екскурсії.

Формами контролю за результативністю навчання є підсумкові заняття, опитування, роботи з розвитку мовлення (твори, перекази, есеї тощо), тестування, виконання тренувальних і контрольних вправ, участь у диспутах, конкурсах, підсумкова наукова конференція за результатами виконаних досліджень).

Основний рівень НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		теоре тичн их	прак тичн их	усьо го
Змістовий модуль 1. «Система сучасної української літературної мови»				
1	Вступ Українська мова як об'єкт дослідження	1		1
2	Актуальні проблеми дослідження різнорівневих одиниць української мови			43
2.1	Функційно-семантичні вияви лексичного складу мови	2	3	5
2.2	Стилістичні функції одиниць фонетики. Історія українського правопису	2	3	5

2.3	Активні процеси в сучасному словотворенні	2	3	5
2.4	Функційні параметри частин мови	6	8	14
2.5	Синтаксичні одиниці та їхні функційно-семантичні особливості в діалектному та літературних текстах	6	8	14
3	Лінгвістика тексту			6
3.1	Текст і його основні ознаки. Культура усного та писемного мовлення		4	4
3.2	Репертуар фігурально-риторичних засобів у художньому та публіцистичному текстах		2 2	
Змістовий модуль 2. «Основи лінгвістичних досліджень»				
4	Методика науково-дослідної роботи з українського мовознавства			20
5	Підсумкове заняття		2	2
Разом				72

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Змістовий модуль 1. «Система сучасної української літературної мови»

1. ВСТУП

Українська мова як об'єкт дослідження (1 год.)

Мета, завдання навчального курсу. Ознайомлення з порядком і планом роботи гуртка. Організаційні питання (у т. ч. інструктаж із цивільного захисту й охорони праці). Рекомендована література. Теоретичні відомості з тем: «Наука як система уявлень про світ», «Українська мова як об'єкт дослідження», «Наукові напрями і школи в українському мовознавстві», «Науковий стиль і його ознаки».

Практична робота. Складання опорного конспекту з теоретичних питань теми. Робота з науковими текстами, що репрезентують актуальні дослідження в галузі мовознавства. Укладання опорного конспекту «Стилістичні ознаки наукових текстів».

Самостійна робота. «Діалог цитат» (віднайдення та записування, по-перше, крилатих висловів письменників, науковців, суспільно-політичних діячів про красу й багатство української мови, утвердження її державного статусу; по-друге, цитат про науку і мовну особистість дослідника «Я-лінгвіста»).

2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ РІЗНОРІВНЕВИХ ОДИНИЦЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (43 год.)

2.1. Функційно-семантичні вияви лексичного складу мови (5 год.)

Поняття «загальнонаціональна українська мова» та «літературна українська мова». Основні відомості з лексикології, фразеології та лексикографії. Новітні підходи до вивчення функційних параметрів лексичних і фразеологічних одиниць української мови.

Лексичне значення повнозначного слова та його типи (пряме та переносне; вияви переносних значень – метафора, метонімія, синекдоха). Однозначні й багатозначні, стилістично й емоційно нейтральні та стилістично й емоційно забарвлені слова. Поетизми.

Синтагматичні й парадигматичні відношення в лексичній системі (омоніми та пароніми, антоніми й синоніми). Градація, оксюморон та каламбур як стилістичні фігури.

Лексика української мови з погляду її походження та вживання: генетичні шари української лексики. Активна та пасивна (історизми, архаїзми, неологізми) лексика. Загальноновживана та специфічна лексика (професійна, діалектна, розмовна, просторічна, жаргонна тощо).

Фразеологізми, їхні ознаки (значеннева цілісність, стабільність компонентного складу, відтворюваність у процесі комунікації, розчленована будова, експресивно-емоційний характер, національна самобутність.), стилістичне маркування, роль у мовленні, типологія. Фразеологічне значення, його відмінність від лексичного. Фразеологічні синоніми та антоніми. Джерела фразеології. Функції фразеологізмів у різностильових текстах.

Сучасні словники та енциклопедії української мови. Українські електронні словники.

Практична робота. Робота з різнотипними лінгвістичними словниками української мови (тлумачними, перекладними, словниками синонімів, антонімів, іншомовних слів, фразеологізмів тощо). Унаочнення навчального матеріалу в таблицях і схемах. Виконання вправ, тестових завдань. Лексичний і фразеологічний розбори слів / сталих сполучень.

Самостійна робота (на вибір). Лексико-стилістична робота з публіцистичним текстом (добирання заголовку, визначення теми й ідеї, витлумачення лексичного значення слів і фразеологізмів тощо). Випрацювання навичок інфомедійної грамотності. Складання висловлювання за ілюстрацією або коміксом, або інфографікою. Укладання словничка діалектної лексики, добирання світлин або ілюстрацій до етнографізмів. Укладання словничка неологізмів, витлумачення новотворів за електронним словником.

2.2. Стилістичні функції одиниць фонетики. Історія українського правопису (5 год).

Звукова система української мови. Роль голосних і приголосних звуків у мовленні, їхні акустико-фізіологічні властивості. Зміни звуків у потоці мовлення (чергування, асиміляція, дисиміляція, подовження, подвоєння, спрощення). Фонетична транскрипція. Фоностилістика як розділ мовознавства: поняття, об'єкт, предмет і одиниці дослідження.

Основні правила вимови звуків і звукосполучень в українській мові. Закон милозвучності (евфонії). Нормативне наголошування слів.

Походження і становлення української графіки. Позначення звуків на письмі, співвідношення звуків і букв в українській мові. Алфавіт.

Основні етапи становлення та розвитку українського правопису. Принципи орфографії (традиційне, фонетичне, морфологічне, смислове написання слів). Написання разом, окремо, через дефіс. Правила переносу слів. Орфографічні правила та помилки, словникові слова.

Практична робота. Укладання схем і таблиць, що узагальнюють класифікації голосних і приголосних, їхні зміни в мовленнєвому потоці. Вироблення навичок вимовляння звуків та їхніх сполук відповідно до літературної норми української мови (обговорення ситуації булінгу, зокрема кібербулінгу). Інсценування діалогу (телефонних розмов) між однолітками з використанням формул етикету (привітання, прощання, вибачення, подяка тощо). Робота з орфографічними словниками, новим українським правописом (2019). Фонетичний, орфоепічний та орфографічний аналізи слів. Переказ із творчим завданням. Тестування. Круглий стіл «Плюси і мінуси сучасного правопису».

Самостійна робота. Призбирування інформації для участі в круглому столі. Робота з аудіофайлами (прослуховування чужих аудіофайлів і запис власних). Створення презентацій, малюнків на складні випадки наголошування слів, правопису м'якого знака чи апострофа.

2.3. Активні процеси в сучасному словотворенні (5 год.)

Будова слова та значення морфем. Спільнокореневі слова та використання їх у мовленні. Поняття твірної та похідної основ слів. Способи творення слів в українській мові. Оказіоналізми та їхні функції в художньому та публіцистичному текстах.

Практична робота. Складання ментальних карт, діаграм, опорних конспектів. Робота з морфемними словниками української мови, узагальнювальними схемами й таблицями. Укладання власного словничка (списку слів для запам'ятовування). Виконання вправ. Морфемний і словотвірний аналізи слів. Робота з рекламним текстом, дослідження лінгвістичної гри із значущими частинами слова. Тестування.

Самостійна робота. Узагальнення вимог до мовлення (змістовність, послідовність, правильність, точність, багатство, доречність, виразність), укладання реестру мовленнєвих помилок і недоліків, добір літературних відповідників до анормативних мовних одиниць. Спостереження над використанням вербальних і невербальних засобів під час представлення своїх думок, результатів пошукової роботи.

2.4. Функційні параметри частин мови (14 год.)

Граматики як розділ мовознавства, її складники (морфологія та синтаксис). Частини мови як класи слів. Поділ частин мови на самостійні (повнозначні), службові та вигук. Граматична стилістика та її одиниці. Роль частин мови в реченні / тексті.

Граматичні характеристики та стилістичні функції *самостійних частин мови* (іменника, прикметника, займенника, числівника, дієслова та прислівника), найскладніші випадки їх написання. Функційна специфіка *службових частин мови* (прийменника, частки та сполучника). Типові помилки в уживанні та написанні службових частин мови. Типи *вигуків* у сучасній українській мові. *Звуконаслідувальні слова*. Синтаксична характеристика вигуків, їхні стилістичні функції в розмовному, художньому та публіцистичному стилях.

Практична робота. Робота з підруничковою та довідничковою літературою, граматичними й орфографічними словниками української мови, опорними конспектами, узагальнювальними схемами і таблицями. Виконання вправ. Складання словосполучень і речень з вивченими самостійними частинами мови і службовими словами. Морфологічний аналіз різних частин мови. Стилiстична робота з текстом. Написання есеїв із максимальною кількістю службових частин мови. Філологічна гра «Я редактор / редакторка» (редагування текстів). Тестування.

Самостійна робота. Проектна діяльність «Афоризми про мову в об'єктиві морфологічних засобів». Робота з кількома текстами, поданими в різні способи (словесно, графічно тощо): порівняльний аналіз текстів за їхніми змістовими та формальними ознаками.

2.5. Синтаксичні одиниці та їхні функційно-семантичні особливості в діалектному та літературному текстах (14 год.)

Поняття про семантичний і експресивний синтаксис як нові напрями в граматиці української мови. Синтаксичні одиниці, їхні види та ієрархія. Роль розділових знаків у партитурі речення й тексту.

Словосполучення та їх класифікації, роль у побудові речення. Типи підрядного зв'язку в словосполученні (узгодження,

керування та прилягання). Семантико-синтаксичні відношення між компонентами словосполучення (об'єктні, означальні та обставинні). Роль словосполучень у структуруванні речення та тексту. Стилістика словосполучень.

Речення. Визначення речення та його специфічні ознаки. Найсучасніші аспекти вивчення речення (за будовою, семантикою та комунікативною функцією). Поняття про актуальне членування висловлення. Класифікації речень.

Просте двоскладне речення, його граматична основа, стилістичні функції. Головні члени речення: класифікації та засоби вираження. Розділові знаки в кінці речення. Тире між підметом і присудком у простому двоскладному реченні. Другорядні члени речення (додаток, означення, непоширена прикладка, обставина): визначення, типи й засоби вираження. Складні випадки розмежування другорядних членів речення. Синтаксична синонімія у сфері вираження головних членів і поширювачів граматичної основи. Стилістика розповідних, питальних і спонукальних речень. Функції членів речення.

Односкладні речення та їх класифікація в мовознавчій науці. Типи дієслівних односкладних речень (Означено-особові, неозначено-особові та узагальнено-особові речення. Безособові речення). Односкладні іменні речення (називні). Синонімія двоскладних та односкладних речень. Стилістичні функції односкладних речень.

Порядок слів у реченні. Граматичне значення і стилістична роль порядку слів. Поняття про інверсію та її стилістичні функції.

Неповні речення (контекстуальні, ситуативні та еліптичні). Парцельовані, приєднувальні та обірвані речення як засоби експресивності. Пунктуація в неповних реченнях.

Поняття про *слова-речення*, їхні стилістичні функції.

Просте ускладнене речення й типи ускладнювачів. Стилістичні функції простих ускладнених речень (із однорідними та відокремленими членами, вставними й вставленими компонентами, звертаннями). Пунктуація в реченнях з однорідними та відокремленими членами. Розділові знаки при уточнювальних зворотах. Речення зі звертаннями, правила пунктуації для виокремлення звертань. Речення зі вставними і вставленими

конструкціями, основні правила пунктуації. Синоніміка простих ускладнених речень і різних типів складних.

Складне речення, його загальна характеристика і стилістичні функції. Явища синонімії в ділянці складних речень з різними типами синтаксичного зв'язку.

Складносурядні речення в сучасній українській мові: визначення, класифікація, особливості будови й семантики, стилістичні функції. Пунктуація в складносурядних реченнях.

Складнопідрядні речення, особливості їхньої будови та семантики, засоби вираження синтаксичного підрядного зв'язку. Класифікація складнопідрядних речень. Стилiстичні функції складнопідрядних речень. Пунктуація в складнопідрядних реченнях.

Складні безсполучникові речення. Визначення, питання класифікації, функції. Стилiстичні функції безсполучникових складних речень. Пунктуація в складних безсполучникових реченнях.

Багатокомпонентні складні речення (складні синтаксичні конструкції) з однотипними зв'язками (або сурядним, або підрядним, або безсполучниковим) та різнотипними (сурядним, підрядним та безсполучниковим) зв'язками між частинами. Період та його стилістичні можливості. Пунктуація в періодах.

Практична робота. Робота з довідниками, із чинним «Українським правописом», схемами й таблицями. Підготовка мультимедійних презентацій до ключових тем. Самодиктанти. Виконання вправ, конструювання різнотипних синтаксичних одиниць. Аналіз синтаксичних одиниць за схемами. Стилiстична робота з текстом і його структурними одиницями. Синтаксична синонімія. Тестування.

Самостійна робота. Опрацювання медіатекстів (повідомлення електронною поштою, телефоном тощо) за схемою «Аналізуй-прогнозуй-приймай рішення». Розмежування фактів і суджень. Створення творів-міркувань (есе) для висловлювання власних поглядів.

3. ЛІНГВІСТИКА ТЕКСТУ (6 год.)

3.1. Текст і його основні ознаки. Культура усного та писемного мовлення (4 год.)

Текст, його характерні ознаки (інформативність, зв'язність,

виразність тощо). Поняття про *складне синтаксичне ціле* (або *надфразну єдність*). Контекстуальні відношення та засоби зв'язку між його компонентами. Ланцюговий та паралельний зв'язок речень у ССЦ. Дане» («відоме») і «нове» в реченнях тексту. Мовні засоби організації тексту.

Абзац і його стилістичні функції. Конструкції прямої та непрямой мови. Монолог. Діалог. Полілог. Невласне пряма мова. Цитация та її форми. Розділові знаки при прямій мові, у діалозі та цитатах. Поняття «авторські розділові знаки».

Мова та мовлення в житті людини. Основні комунікативні ознаки культури усного та писемного мовлення (правильність, точність, логічність, різноманітність, чистота, доречність, достатність і ясність). Мовленнєвий етикет українців.

Види публічних виступів. Підготовка до публічного виступу. Виразальні засоби риторики. Комунікативно-стилістичні функції жестів, міміки. Поведінка оратора під час виступу. Культура дискутування. Прийоми активізації уваги аудиторії. Методичні рекомендації щодо підготовки публічного виступу для захисту наукової роботи.

Практична робота. Тренувальні вправи. Робота з текстом. Редагування висловлень. Основні мовленнєві помилки в тексті наукової роботи. Складання текстів монологічного та діалогічного характеру, аналіз їхніх стилістичних особливостей. Конструювання текстів, що репрезентують різні типи зв'язного мовлення (розповідь, опис, міркування).

Самостійна робота. Відпрацювання навичок ефективного самонавчання (бібліотека, Інтернет, дистанційне навчання). Написання анотації до наукової роботи й тез доповіді.

3.2. Репертуар фігуально-риторичних засобів у художньому та публіцистичному текстах (2 год.)

Стилістичні можливості рідної мови. Український менталітет і стилістика української мови. Стилістика та риторика як розділи науки про мову. Основні терміни стилістики й риторики. Стилістика літературної мови й діалектне мовлення. Функційні стилі та форми сучасної літературної української мови. Поняття 'тропи' і 'стилістичні фігури', їхній стилістичний потенціал.

Класифікація стилістичних помилок (лексичних, орфоепічних, акцентуаційних, граматичних тощо) та їх усунення в усному та писемному мовленні (з акцентом на науковий стиль).

Риторика як наука. Розвиток риторичних здібностей одинадцятикласників. Школа красномовства.

Практична робота. Виконання вправ на закріплення вмінь і навичок щодо визначення стилів і жанрів мовлення, тексту. Складання виступів, діалогів, ведення дискусій на актуальні теми. Аналітична робота: виявлення недоліків у виступі, коментування, поради. Редагування текстів виступу. Аудіювання. Тренінги з риторики. Лінгвістичний аналіз тексту. Тестування.

Самостійна робота. Написання коментарів, смс-повідомлень, дописів на актуальні теми (напр., «Безпека спілкування в Інтернеті»). Створення мовного портфоліо.

Змістовий модуль 2. «Основи лінгвістичних досліджень»

4. МЕТОДИКА НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ З УКРАЇНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА (20 год.)

Зміст, мета і завдання наукознавства. Поняття про науку як систему знань. Наукове мислення.

Технологія роботи над науковою темою. Етапи виконання наукової роботи (вибір теми; визначення наукового керівника; складання плану дослідження; опрацювання наукової літератури; добір, систематизація й аналіз фактичного матеріалу). Процедура написання наукової роботи (композиція та вимоги до структурних елементів). Укладання додатків до наукової роботи. Технічне оформлення НДР. Вимоги до підготовки та оформлення мультимедійної презентації, постера.

Практична робота. Обґрунтування теми дослідження та її актуальності. Формулювання та аналіз визначень лінгвістичних понять. Розгляд основної лінгвістичної термінології. Робота над індивідуальним словником лінгвістичної термінології з теми дослідження. Формулювання мети й завдань наукової роботи, визначення об'єкта і предмета дослідження. Добір методів, методик і прийомів наукового опису фактичного матеріалу.

Визначення наукової новизни, теоретичного й практичного значення дослідження. Складання плану наукової розвідки. Укладання картотеки ілюстративного матеріалу. Аналіз теоретичного матеріалу і способів цитування в тексті роботи. Правила укладання списку використаної літератури та джерел. Поради щодо формулювання висновків до розділів і загалом до наукового дослідження.

Самостійна робота. Робота в онлайн-бібліотеках. Літературне і технічне редагування тексту наукового дослідження. Оформлення та редагування наочного матеріалу (мультимедійної презентації, постера). Підготовка тез доповіді для участі в науковій конференції та анотації до наукової роботи. Написання доповіді й тренувальний виступ в аудиторії.

5. ПІДСУМКОВЕ ЗАНЯТТЯ (2 год.)

Підбиття підсумків роботи гуртка. Поради й рекомендації щодо подальшої науково-дослідної роботи та ЗНО.

Практична робота. Попередній захист наукової роботи на секції. Участь у науковій конференції секції «Мовознавство», науковій дискусії. Поради й рекомендації для подальшої роботи над науковим дослідженням.

Самостійна робота. Підготовка остаточних варіантів наукової роботи.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Учні мають знати:

- сутність понять «лексикографія», «словник», «довідник», «довідкова література», «електронні ресурси», «джерельна база дослідження»;
- основні відомості з лексикології, фразеології, лексикографії;
- особливості звукової системи української мови, результати змін звуків у потоці мовлення та закони милозвучності;
- морфемну будову слова та способи творення нових слів;
- граматичні особливості самостійних, службових частин мови й вигуків;
- специфіку синтаксичного ладу української мови;
- варіантні засоби української мови на всіх рівнях її функціонування;

- історію українського правопису, правила орфографії та пунктуації;
- функційні стилі та жанри мовлення, зокрема мовні особливості наукового стилю, основні види висловлювань і типи зв'язного мовлення;
- правила культури мовлення, толерантного спілкування, неконфліктної поведінки під час прилюдного виступу; конструкції мовленнєвого етикету;
- основні етапи науково-дослідницької діяльності;
- теоретичні основи наукових досліджень;
- коло найактуальніших лінгвістичних проблем, над яким працюють сучасні мовознавці;
- методологію та методику проведення наукового дослідження, написання й оформлення наукової роботи, реферату, анотації, тез; процедуру захисту одержаних результатів тощо;

Учні мають уміти:

- вправно вживати наукову термінологію;
- користуватися різними типами лінгвістичних словників;
- пояснювати лексичне значення слів та враховувати їхні колорити;
- тлумачити фразеологізми, правильно використовувати їх у мовленні, визначати синтаксичну та стилістичну функції;
- розпізнавати повнозначні та службові частини мови, аналізувати їхні лексико-граматичні параметри, виокремлювати значущі частини слів та визначати спосіб творення;
- виокремлювати з речення словосполучення, схарактеризувати їх за будовою, морфологічним вираженням компонентів, граматичним значенням; установлювати тип синтаксичного зв'язку між складниками;
- розпізнавати типи простих і складних речень, виявляти їхню синоніміку;
- здійснювати всі види розбору мовних одиниць;
- віднаходити орфограми й пунктограми, пояснювати їх за допомогою правил;
- аналізувати останні дослідження та публікації з мовознавства, у яких започатковано розв'язання обраної актуальної проблеми;

- визначати тему дослідження, аргументувати вибір і новизну дослідження;
- формулювати мету й завдання дослідження;
- правильно будувати монологічне й діалогічне мовлення, використовувати цитати;
- виявляти на практиці ознаки вправного мовлення, дотримуватися норм культури мовлення, виправляти мовні та мовленнєві хиби.

Учні мають набути досвід:

- успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі;
- призибування інформації з різних джерел (довідкової, художньої літератури, інтернету тощо), здійснює бібліографічний пошук, працювати з текстами визначених типів, стилів і жанрів мовлення;
- оцінювання достовірності віднайденої інформації, зіставляти, систематизувати, аналізувати, узагальнювати інформацію, що міститься в друкованих і мережових виданнях;
- використанні дібраної інформації як докази і факти для пояснення в різних навчальних, практичних, науково-дослідницьких ситуаціях, ситуаціях моделювання і проектування;
- роботи над темою наукового дослідження з мовознавчої проблематики;
- систематизувати, зіставляти, інтерпретувати готову інформацію;
- моделювати мовні й позамовні поняття, явища, закономірності;
- чітко викладати основний матеріал наукового спостереження з обґрунтуванням отриманих нових наукових результатів і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі;
- презентувати результати наукових пошуків під час наукових конференцій, постерного захисту;
- виступати перед аудиторією: правильно звертатися, вибирати інтонацію, темп і гучність виступу з огляду на ситуації спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бабич Н. Д.* Практична стилістика і культура української мови : навч. посібн. Львів : Світ, 2003. 432 с.

2. *Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л.* Сучасна українська мова. Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : навч. посіб. Київ : Либідь, 2006. 108 с.

3. *Гальона Н., Дудко І.* Основи мовознавчої творчості в МАН: Мовнокомунікативна компетенція. Академічне дослідження. Наукові фахові знання. Київ : ТОВ «Праймдрук», 2012. 360 с.

4. *Гальона Н. П., Висоцький А. В.* Методичні рекомендації та контрольні завдання для слухачів лінгвістичної школи Малої академії наук України : збірник навч.-метод. матеріалів. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2013. 54 с.

5. *ГраMATика* сучасної української літературної мови. Морфологія [автори : І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова]. Київ : Вид-чий дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.

6. *Голубовська І. В.* Практична стилістика української мови : навч.-метод. посіб. для самостійної роботи студ. нефілол. спец. (денної та заочної ф-м навчання). Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2010. 124 с.

7. *Гуйванюк Н., Кульбабська О.* Складні ускладнені речення. Теоретично-практичний блок : навч. посіб. Чернівці : Рута, 2009. 145 с.

8. *Гуйванюк Н., Кульбабська О.* Сучасна українська мова : Схеми та зразки мовних розборів. Лінгвометодичні коментарі. Тренувальні вправи та контрольні завдання. Система орієнтирів для самостійної роботи : [навч.-метод. посібн.]. Чернівці : Рута, 2010. 168 с.

9. *Дудик П. С.* Просте ускладнене речення : підручник. Вінниця : ВДПУ, 2002. 336 с.

10. *Дудик П. С.* Стилiстика української мови : навч. посіб. Київ : ВЧУ «Академія», 2005. С. 121–129.

11. *Жайворонок В.* Знаки української етнокультури. Київ : Довіра, 2006. 703 с.

12. *Загнітко А.* Лінгвістика тексту. Теорія і практикум : науково-навч. посіб. Донецьк : ДонДУ, 2006. 289 с.
13. *Заборна М.* Просте речення. Складні випадки аналізу : навч. посіб. Тернопіль : Підручники і посібники, 2002. 126 с.
14. *Коваль А. П.* Практична стилістика сучасної української мови : навч. посіб. Київ : Вища шк., 1987. С. 323–333.
15. *Кочан І. М.* Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2008. 423 с.
16. *Кульбабська О. В., Пацаранюк Ю. М.* Орфоепія сучасної української мови : [навч. посіб.]. Чернівці, 2007. 168 с.
17. *Левченко О. М., Коваль І. В., Завадський І. О.* Основи створення комп'ютерних презентацій : навч. посіб. Київ : Вид. група ВНУ, 2011. 368 с.
18. *Лисиченко Л. А.* Лексикологія сучасної української літературної мови : підручник. Харків : Вища шк., 1977. 114 с.
19. *Морфеміка* та словотвір : опорні конспекти й практичні завдання : навч. посіб. / укл. : О. В. Кардашук, О. В. Кульбабська. Чернівці : Рута, 2013. Ч. V. 76 с.
20. *Пономарів О. Д.* Стилiстика сучасної української мови : підручник. Київ : Либiдь, 1992. С. 21–26.
21. *Програми з позашкільної освіти. Дослідницько-експериментальний напрям* / [Л. Л. Барановська, О. В. Биковська, О. І. Борзенко та ін. ; упоряд. : О. В. Лісовий, С. О. Лихота]. Київ : ТОВ «Інформаційні системи», 2010. Вип. 2. 124 с.
22. *Селіванова О. О.* Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К., 2008. 712 с.
23. *Селіванова О. О.* Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К., 2006. 716 с.
24. *Семенов О. М.* Культура наукової української мови : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 216 с.
25. *Теоретична морфологія української мови* : підручник / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська ; за ред. І. Р. Вихованця. Київ : Пульсари, 2004. 398 с. (Академічна граматики української мови).
26. *Тоцька Н. І.* Сучасна українська літературна мова. Фонетика. Орфоепія. Графіка і орфографія. Завдання і вправи : навч. посіб. Київ : Вища школа, 1995. 151 с.

27. *Ужченко В. Ф., Ужченко Д. В.* Фразеологія сучасної української мови : навч. посіб. Київ: Знання, 2007. 494 с.

28. *Українська мова. Тестові завдання. 5–11 класи* : [посібн.] / [авт.-укл. : Н. В. Гуйванюк, В. О. Бузинська, О. В. Кардашук, О. В. Кульбаська, Н. О. Руснак, Л. М. Томусяк]. 4-те вид., стереотип. Київ : ВЦ «Академія», 2018. 514 с.

29. *Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду* : документи і матеріали / упоряд. : Л. Масенко, В. Кубайчук, О. Демська-Кульчицька. Київ : Вид-чий дім «Києво-Могилянська академія», 2005. 399 с.

Інтернет-джерела

Електронні словники української мови / Український мовно-інформаційний фонд НАН України. URL: <https://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>.

Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ : Либідь, 2001. 224 с. URL: <https://archive.org/details/terminy2001>.

Грамматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова ; за ред. К. Г. Городенська. Київ : ВД Дмитра Бураго, 2017. 749 с. (Студії з українського мовознавства).

Гуйванюк Н., Кульбаська О., Кардашук О. Українська мова: Схеми. Таблиці. Тести (Рекоменд. Міністерством освіти і науки України як навч. посібник). Львів, 2005. 304 с. URL: <https://kulbabska.com/news/na-knyzhkovii-polytsi/35-ukrajinska-mova-skhemi-tablitsi-testi>.

Концепція Нової української школи (оновлена). URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/prezentacziya-konczepczyi-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli.html> (дата звернення: 21.10.2022 р.).

Кульбаська О. В., Кардашук О. В. Крок у професію. Методика викладання української мови: навч. посіб. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2017. 256 с. URL: <https://kulbabska.com/news/na-knyzhkovii-polytsi/163-metodyka-vykladannia-ukrainskoi-movy>

Кульбаська О. В., Шатілова Н. О. Основи мовознавчих досліджень : модульний курс : навч. посіб. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2016. 344 с. URL: <https://kulbabska.com/news/na-knyzhkovii-polytsi/32-osnovi-movoznavchikh-doslidzhen-modulnij-kurs>.

Кульбаська О. В., Шатілова Н. О. Крок у професію. Методика викладання української мови у вищій школі : навч. посіб. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 384 с.

Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилїстика української мови : підручник. Київ : Вища школа, 2003. 462 с. URL: http://litmisto.org.ua/?page_id=7116.

Українська мова. Енциклопедія. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 820 с. URL: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>.

Український правопис / Національна акад. наук України. Київ : Наукова думка, 2019. 390 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf>.

Недостатньо тільки отримати знання – їх треба застосувати. Недостатньо тільки бажати – треба діяти.

Йоганн Вольфганг фон Гете

ОПИС ІНСТРУМЕНТАРІЮ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінюванню підлягають результати навчання з навчальних предметів, інтегрованих курсів освітньої програми (навчального плану), затвердженої науково-методичною радою КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді». На засіданні ради закладу може прийняти рішення про оцінювання результатів навчання складників обов'язкової / вибіркової компоненти.

Оцінювання результатів навчання школярів має бути зорієнтованим на ключові компетентності й наскрізні вміння та вимоги до обов'язкових результатів навчання у відповідній освітній галузі, визначені Державним стандартом і Законом України «Про позашкільну освіту».

Установлення відповідності між вимогами до результатів навчання учнів / учениць, визначеними зазначеними вище документами, та показниками їх вимірювання здійснюється відповідно до системи та загальних критеріїв оцінювання результатів навчання учнів, регламентованих Міністерством освіти і науки України.

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є: поточне, підсумкове (тематичне, річне) оцінювання та участь у конкурсі-захисті наукової роботи з актуальних питань мовознавства.

Поточне та підсумкове оцінювання результатів навчання учнів-слухачів БМАНУМ здійснюються відповідно до вимог модельних навчальних програм із застосуванням таких **основних форм та засобів**:

- *усної* (у процесі індивідуального, групового та фронтального опитування);
- *письмової*, зокрема графічної (виконання діагностичних, самостійних та контрольних робіт, тестування, організації роботи з текстами, діаграмами, таблицями, графіками, схемами, ментальними картами тощо);
- *цифрової* (за результатами тестування в електронному форматі);

- *практичної* (у ході організації виконання різних видів експериментальних досліджень та навчальних проєктів, виготовлення наочних матеріалів тощо).

У рамках академічної свободи педагогічні працівники закладу освіти здійснюють вибір форм, змісту та способу оцінювання залежно від дидактичної мети навчальної дисципліни.

Оцінювання є ключовим елементом успіху учнів в освіті й інструментом для їх розвитку в навчанні. Отож оцінювання для навчання (assessment for learning), а не лише засіб діагностики рівня успішності.

Із документів британської недержавної організації Advance NE

Вивчене граматичне правило, закон фізики чи математичне рівняння зовсім не гарантують ні людині, ні суспільству блага, якщо вони не опочуттєвлені, не гармонізовані єдністю інтелекту і душі, яка є критерієм добротворення» (Іван Зязюн).

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНЬСЬКА МОВА» ДЛЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДИ

Практикуми

1. *Білавич Г.* Практичний курс української мови : навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ : Прикарпатський нац. ун-т імені Василя Стефаника, 2020. 223 с. URL:

<http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/.pdf>

2. *Блажко М., Омельчук С.* Правописний практикум з української мови. Норми нової редакції «Українського правопису». Київ : Грамота, 2020. 224 с.

3. *Єгорова Т. Д.* Практичний курс української мови : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 160 с.

4. *Козачук Г. О., Шкуртяна Н. Г.* Практичний курсу української літературної мови : навч. посіб. К. : Вища школа, 1994. 367 с.

5. *Лінгвістичний аналіз: практикум / за ред. Г. Р. Передрій.* Київ : Академія, 2009. 290 с.

6. *Максименко В. Ф.* Орфографічний тренажер. Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. 272 с.

7. *Межов О. Г.* Українська мова. Практикум із правопису та граматики : навч. посіб. / Східноєвроп. нац. ун-т імені Лесі Українки. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 116 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/19527/1/%.pdf>

8. *Сербенська О. А.* Культура усного мовлення. Практикум : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 216 с. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php?file=/133211/mod_resource/content/1/%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B1%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%8C%D20-%202004.pdf

9. *Ткаченко Є. М.* Українська мова: Пунктуація: правила, вправи, диктанти / Є. М. Ткаченко. Харків : Консум, 2001. 288 с.

10. *Українська мова: Практикум : навч. посіб. / Пазяк О. М., Сербенська О. А., Фурдуй М. І., Шевченко Л. Ю.* Київ : Либідь, 2010. 384 с.

11. *Ющук І. П.* Практикум з правопису і граматики української мови. Київ : Освіта, 2012. 270 с. URL: <https://ushchuk.files.wordpress.com/2013/09/d196.pdf>

Науково-популярні видання

12. *Антисуржик.* Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити / за ред. О. Сербенської : посіб. Львів : Вид-во Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 1994. 152 с.

13. *Антоненко-Давидович Д.* Як ми говоримо / уклад. : Я. Б. Тимошенко. Київ : Либідь, 1991. 256 с.

14. *Булаховський К. А.* Цікаве мовознавство. Львів : Апріорі, 2019. 199 с.

15. *Вихованець І.* У світі граматики [для серед. та старш. шк. віку]. Київ : Рад. школа, 1987. 191 с.

16. *Вихованець І.* Таїна слова. Київ : Рад. школа, 1990. 284 с.

17. *Вихованець І.* Словничок юного мовознавця. *Методичні діалоги* : журнал для вчителів української мови й літератури. 2011. № 11–12. С. 38–49.

18. *Вихованець І.* Розмовляймо українською. Мовознавчі етюди. Київ : Пульсари, 2012. 160 с.

19. *Городенська К. Г.* Українське слово у вимірах сьогодення / Ін-т укр. мови НАН України. Київ : КММ, 2014. 124 с.

20. *Іванишин В., Радевич-Винницький Я.* Мова і нація: тези про місце і роль мови в національному відродженні України. Дрогобич : Відродження, 1994. 218 с.

21. *Караванський С.* Секрети української мови. 2-е розширене вид. Львів, 2009. 344 с.

22. *Найдорожчий* скарб: Слово про рідну мову : поезії, вислови / упоряд. . В. Лучук. Київ : Рад. письменник, 1990. 390 с.

23. *Сербенська О. А.* Голос і звуки рідної мови. Львів : Апріорі, 2020. 279 с. : табл. (Сучасна українська лінгвістика).

24. *Фаріон І. Д.* Мовна норма: знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей) : монографія. Вид. 3-тє, доп. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. 332 с. URL: <https://djvu.online/file/Kwc7khtHaQWyM>

Довідкові видання

25. *Гуйванюк Н., Кульбабська О.* Сучасна українська мова : Схеми та зразки мовних розборів. Лінгвометодичні коментарі. Тренувальні вправи та контрольні завдання. Система орієнтирів для самостійної роботи : [навч.-метод. посіб.]. Чернівці : Рута, 2010. 168 с.

26. *Гуйванюк Н. В., Кульбабська О. В., Кардашук О. В.* Українська мова : Схеми. Таблиці. Тести : навч. посіб. Львів : Світ, 2005. 304 с.

27. *Коваль А.* Крилате слово : довідкове вид. Вид. 2-ге, перероб. і допов. Київ : Вища школа, 1975. 334, [1] с.

28. *Мельничайко В. Я.* Види мовного розбору. Українська мова : довідник. Тернопіль : Богдан, 1997. 120 с.

29. *Плющ М. Я., Гринас Н. Я.* Граматика української мови в таблицях : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2004. 167 с.

30. *Пономарів О. Д.* Культура слова: мовностилістичні поради : навч. посіб. 2-ге вид., стереотип. Київ : Либідь, 2001. 240 с.

31. *Стислий* огляд основних змін у новій редакції «Українського правопису» (2019). URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/osnovnizminy%202019.pdf>

32. *Український* правопис. Київ : Наук. думка, 2019. 392 с. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/ukrayinskij-pravopis-2019>

33. *Шевченко Л. Ю., Різун В. В., Лисенко Ю. В.* Сучасна українська літературна мова : довідник ; за ред. О. Д. Пономарева. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Либідь, 1996. 320 с.

34. *Чак Є. Д.* Складні випадки правопису та слововживання. Київ : А.С.К., 1998. 272 с.

35. *Читай і знай!* : довід.-практикум з граматики та стилістики сучасної української мови / Н. Я. Дзюбишина-Мельник, О. Я. Лаврінець, К. С. Симонова, Л. Ф. Ціпцюра. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 197 с.

Словники, енциклопедії

1. *Алексієнко Л. А., Козленко І. В.* Граматичний словник українських дієслів : у 2-х ч. Київ, 1998–2000.
2. *Аркушин Г.* Словник евфемізмів. Луцьк–Люблін, 2005.
3. *Батюк Н. О.* Фразеологічний словник : на допомогу вчителів. Київ, 1996.
4. *Бацевич Ф. С.* Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ, 2007.
5. *Башиякова Н. П., Вишнеvsька Г. П., Пилинський Г. М., Родніна Л. О.* та ін. Російсько-український словник синонімів / за ред. М. Пилинського. Київ, 1995.
6. *Белей Л., Белей О.* Словник старослов'янсько-український. Львів, 2001.
7. *Береза Т.* Слова, що нас збагачують: словник вишуканої української мови. Львів, 2016.
8. *Бибик С. П., Єрмоленко С. Я., Пустовіт Л. О.* Словник епітетів української мови / за ред. Л. О. Пустовіт. Київ, 1998.
9. *Бурячок А. А., Гурін І. І.* Словник українських рим. Київ, 1979.
10. *Бурячок А. А.* Орфографічний словник української мови. Вид. 2, доопрац. Київ, 2002.
11. *Бутенко Н. П.* Словник асоціативних норм української мови. Львів, 1979.
12. *Бутенко Н. П.* Словник асоціативних означень іменників в українській мові. Львів, 1989.
13. *Бучко Д., Ткачова Н.* Словник української ономастичної термінології. Харків, 2012.
14. *Ващенко Л. О., Єфімов О. Т.* Тлумачний словник-мінімум української мови Київ, 2000.
15. *Ващенко В. С.* Синонімічний словник-мінімум української мови. Дніпропетровськ, 1972.
16. *Великий* зведений орфографічний словник сучасної української лексики / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, 2003.
17. *Великий* тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, 2003.
18. *Ганич Д., Олійник І.* Словник лінгвістичних термінів. Київ, 1985.
19. *Годована М. П.* Словник-довідник назв осіб за видом діяльності. Київ, 2009.

20. *Головащук С. І.* Словник-довідник з українського літературного слововживання. Київ, 2000.
21. *Горбач О.* Арго в Україні. Львів, 2006.
22. *Городенська К. Г.* Граматичний словник української мови: Сполучники. Київ, Херсон, 2007.
23. *Горпинич В. О.* Словник географічних назв України (Топоніми та відтопонімні прикметники) : близько 25 000 слів. Київ, 2001.
24. *Граматичний* словник української літературної мови : словозміна / В. І. Критська, Т. І. Недозим, Л. В. Орлова та ін. Київ, 2011.
25. *Гринчишин Д., Капелюшний А., Сербенська О., Терлак З.* Словник-довідник з культури української мови. Київ, 2004.
26. *Гринчишин Д. Г., Сербенська О. А.* Словник паронімів української мови Київ, 1986.
27. *Грінченко Б.* Словарь української мови / зібрала ред. журн. «Киевская старина». Київ, 1997.
28. *Дей О. І.* Словник українських псевдонімів та криптонімів. Київ, 1969.
29. *Демська О., Кульчицький І.* Словник омонімів української мови. Львів, 1996.
30. *Деркач П.* Короткий словник синонімів української мови. Київ, 1960.
31. *Жайворонок В.* Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ, 2006.
32. *Загнітко А. П.* Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни : [у 4-х тт.]. Донецьк : ДонНУ, 2013. Т. 1. 402 с.; Т. 2. 350 с., Т. 3. 426 с., Т. 4. 388 с.
33. *Загнітко А. П., Данилюк І. Г., Ситар Г. В., Щукіна І. А.* Словник українських прийменників. Сучасна українська мова. Донецьк, 2007.
34. *Етимологічний* словник української мови : у 7-ми т. / укл. : Г. В. Болдирев, В. Т. Коломієць, А. П. Критенко та ін. ; редкол. : О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. Київ : Т. І. – 1982; Т. II. – 1985; Т. III. – 1989.
35. *Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г.* Українська мова. Короткий глумачний словник лінгвістичних термінів. К., 2001.

36. *Івченко А. О.* Орфографічний словник української мови. Харків, 2001.

37. *Івченко А. О.* Тлумачний словник української мови. Харків, 2001.

38. *Інверсійний* словник української мови / укл. : С. П. Бевзенко, О. І. Бондар, З. І. Волосевич та ін. / відп. ред. С. П. Бевзенко. Київ, 1985.

39. *Калашиник В. С., Колоїз З. В.* Словник фразеологічних антонімів української мови. Київ, 2001.

40. *Каванський С.* Практичний словник синонімів української мови. Київ, 1995.

41. *Карачун В. Я.* Орфографічний словник наукових і технічних термінів : понад 30 000 слів. Київ, 1999.

42. *Карпіловська Є. А.* Кореневий гніздовий словник української мови. Київ, 2002.

43. *Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П., Клименко Н. Ф.* та ін. Активні ресурси сучасної української номінації : ідеографічний словник нової лексики. Київ, 2013.

44. *Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Карпіловський В. С., Недозим Т. І.* Словник афіксальних морфем української мови. Київ, 1998.

45. *Коваль А., Коптілов В.* Крилаті вислови в українській літературній мові. Афоризми, літературні цитати, образні вислови. Вид. 2-е перероб. і доп. Київ, 1975.

46. *Коваль А. П.* Спочатку було слово: Крилаті вислови біблійного походження в українській мові. Київ, 2001.

47. *Коломієць М. П., Молодова Л. П.* Словник іншомовних слів. Київ, 1998.

48. *Коломієць М. П., Регушевський Є. С.* Короткий словник перифраз / за ред. М. М. Пилинського. Київ, 1985.

49. *Коломієць М. П., Регушевський Є. С.* Словник фразеологічних синонімів / за ред. В. О. Винника. Київ, 1988.

50. *Короткий* тлумачний словник української мови / за ред. Д. Г. Гринчишина. Київ, 1988.

51. *Кочерган М.* Словник російсько-українських міжмовних омонімів. Київ, 1997.

52. *Кротевич Є., Родзевич Н.* Словник лінгвістичних термінів / за заг. ред. Є. В. Кротевича. Київ, 1957.

53. *Культура мови на щодень* / авт. кол. : Н. Я. Дзюбишина-Мельник, Н. С. Дужик, С. Я. Єрмоленко та ін. Київ, 2000.
54. *Ленець К. В., Ставицька Л. О.* Короткий російсько-український словник контрастивної лексики. Київ, 2002.
55. *Лучик А. А.* Російсько-український та українсько-російський словник еквівалентів слова. Київ, 2004.
56. *Лучик В. В.* Етимологічний словник топонімів України : 3700 географічних назв. Київ, 2014.
57. *Мала* філологічна енциклопедія : [довідник] / укл. : О. І. Скопенко, Т. В. Цимбалюк. Київ : Довіра, 2007.
58. *Мартинюк А. П.* Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. Харків, 2012.
59. *Мацько Л. І.,* та ін. Російсько-український та українсько-російський словник: Відмінна лексика. Київ, 1996.
60. *Мовчун Л. В.* Правопис і будова слова : словник для учнів : понад 10600 слів. Київ, 2006.
61. *Морфемний* словник : близько 36 000 слів / укл. : Л. М. Полюга. Київ, 1983.
62. *Нечитайло О. І.* Синоніми в лексикографії. Київ, 1987.
63. *Новий* тлумачний словник української мови : у 4-х томах / укл. : В. В. Яременко, О. Сліпушко. Київ, 2004.
64. *Нові* слова та значення : словник / укл. : Л. В. Туровська, Л. М. Василькова. Київ, 2009.
65. *Обернений* частотний словник сучасної художньої прози. Київ, 1998.
66. *Огієнко І.* Український стилістичний словник. Львів, 1924.
67. *Олійник І. С., Сидоренко М. М.* Українсько-російський і російсько-український фразеологічний тлумачний словник. Київ, 1991.
68. *Орфографічний* словник української мови / укл. : С. І. Головашук, М. М. Пещак, В. М. Русанівський, О. О. Тараненко. Київ, 1999.
69. *Орфоепічний* словник української мови : у 2-ох т. / укл. : М. М. Пещак, В. М. Русанівський, Н. М. Сологуб, В. В. Чумак, Г. М. Ярун. Київ, 2001.
70. *Погрібний М. І.* Словник наголосів української літературної мови. Вид. 2-е, випр. Київ, 1964.

71. *Погрібний М.* Орфоепічний словник (А–Я). Київ, 1984.
72. *Полюга Л. М.* Морфемний словник : близько 45 000 слів. Київ, 2009.
73. *Полюга Л. М.* Словник антонімів української мови / за ред. Л. С. Паламарчука. 2-ге вид., доп. і випр. Київ, 1999.
74. *Полюга Л. М.* Словник синонімів української мови. Київ, 2001.
75. *Пономарів О. Д.* Фонема Г та Г' : словник і коментар. Київ, 1997.
76. *Пустовіт Л. О.* Словник іншомовних слів та термінологічних словосполучень. Київ, 2000.
77. *Редько Ю.* Сучасні українські прізвища : словник-довідник. Київ, 1966.
78. *Російсько-український словник* / за ред. д. філол. наук., проф. В. В. Жайворонка. Київ, 2003.
79. *Російсько-український словник іншомовних слів* / укл. : Т. П. Мартиняк ; за ред. проф. А. П. Ярещенка. Харків, 1999.
80. *Русско-украинский словарь синонимов* / под. ред. Н. Н. Пилинського. Київ, 1995.
81. *Селіванова О. О.* Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). Київ, 1999.
82. *Селіванова О. О.* Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава, 2006.
83. *Сікорська З. С.* Українсько-російський словотворчий словник. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ, 1995.
84. *Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П.* Власні імена людей : словник-довідник / за ред. В. М. Русанівського. Київ, 1996.
85. *Сліпушко О.* Словник іншомовних слів: Слова та словосполучення. Київ, 2007.
86. *Словник* буковинських говірок / за заг. ред. Н. В. Гуйванюк. Чернівці, 2005.
87. *Словник* гідронімів України / укл. : І. М. Желєзняк, А. П. Корепанова, Л. Т. Масенко та ін. Київ, 1979.
88. *Словник-довідник* сучасної української мови : Разом. Окремо. Через дефіс : Близько 60000 слів / укл. :Т. К. Співак, О. О. Якименко. Харків : ФОП Співак В. Львів, 2009.

89. *Словник іншомовних слів* : 23 000 слів та термінологічних сполучень / укл. Л. О. Пустовіт, С. І. Скопенко, Г. М. Сюта, І. В. Цимбалюк. Київ, 2000.

90. *Словник іншомовних слів* / за ред. О. С. Мельничука. Київ, 1985.

91. *Словник іншомовних слів* : 10 000 слів / укл. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ, 2000.

92. *Словник лінгвістичних термінів* / укл. : Левицький В. В., Іваницька М. Л., Іваницький Р. В. Чернівці, 1996.

93. *Словник мови творів Г. Квітки-Основ'яненка* : у 3-х т. Харків, 1978–1979.

94. *Словник мови Шевченка* : у 2-х т. / ред. кол. : В. С. Вашенко (відп. ред.) та ін. Київ, 1964.

95. *Словник прізвищ: практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівеччини)* / гол. ред. Лук'янюк К. М.; укл. : Бабич Н. Д., Колесник Н. С., Лук'янюк К. М. та ін. Чернівці, 2002.

96. *Словник синонімів української мови* : у 2-х т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гратюк, С. І. Головащук та ін. Київ, 1999–2000.

97. *Словник символів культури України* / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка та ін. Вид. 3-є. Київ, 2005.

98. *Словник скорочень в українській мові* : понад 21 000 скорочень / укл. : Н. Д. Гула, В. В. Жайворонок, Л. П. Жарова та ін. ; за ред. Л. С. Паламарчука. Київ, 1988.

99. *Словник сполучуваності слів української мови* : найуживаніша лексика / укл. : Сахно І. П., Сахно М. М. Дніпропетровськ, 1999.

100. *Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.* : у 2-х т. / ред. кол. : Л. Л. Гумецька (голова) та ін. Київ, 1977–1978.

101. *Словник труднощів української мови* : біля 15 000 слів / Д. Г. Гринчишин, А. О. Капелюшний, О. М. Пазак та ін. ; за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ, 1989.

102. *Словник українських морфем* : близько 40 000 слів / Л. М. Полюга. Львів, 2001.

103. *Словник української мови* : у 11-ти т. Київ, 1970–1980.

104. *Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.* / ред. Д. Гринчишин (відп. ред.), У. Єдлінська, Л. Полюга та ін. Вип. 9. Львів, 1983–2002.

105. *Словник української мови* : у 20-ти т. / Український мовно-інформаційний фонд НАН України; за ред. В. М. Русанівського. Томи 1–12 (А–ПІДКЎРЮВАЧ).
106. *Ставицька Л.* Український жаргон. Київ, 2005.
107. *Сучасний орфографічний словник* : 50 000 слів : для школярів, абітурієнтів, студентів, викладачів. Харків, 2001.
108. *Терлак З. М.* Пунктуаційний словник-довідник. Львів : Світ, 2019. 396 с.
109. *Глумачний словник української мови* / укл. : Т. В. Ковальова, Л. П. Коврига. Харків, 2002.
110. *Глумачний словник української мови* / за ред. В. С. Калашника. Харків, 2004.
111. *Удовиченко Г. М.* Словник українських ідіом. Київ, 1968.
112. *Удовиченко Г. М.* Фразеологічний словник української мови : у 2-х т. Київ, 1984 : Т. 1; Т. 2.
113. *Українська мова* : [енциклопедія]. Київ : Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004.
114. *Український орфографічний словник* / укл. : М. М. Пещак та ін. 3-тє вид., переробл. і доповн. Київ, 2002.
115. *Український орфографічний словник*: близько 143 000 слів / за ред. Л. М. Пологи. 3-тє вид., переробл. і доповн. Київ, 2002.
116. *Український орфографічний словник* : близько 165 тис. слів / за ред. В. М. Русанівського ; уклад. : В. В. Чумак та ін. 5-е вид., переробл. і доповн. Київ, 2006. (Словники України).
117. *Український орфографічний словник* : понад 175 тис. слів / за ред. В. Г. Скляренка. 9-е вид., переробл. і доповн. Київ, 2009.
118. *Українсько-російський словник* : у 6-ти т. / гол. ред. чл.-кор. АН УРСР І. М. Кириченко. Київ, 1953–1963.
119. *Фразеологічний словник української мови* / укл. : В. М. Білоноженко, В. О. Винник, І. С. Гнатюк та ін. Київ, 1999 : Т. I; Т. II.
120. *Фразеологічний словник української мови* : у 2-х кн. / за ред. Л. С. Паламарчука. Київ, 1993 : Кн. 1; Кн. 2.
121. *Шило Н.* Російсько-український словник: термінологічна лексика. Київ, 2004.

122. Юрченко О. С., Івченко А. О. Словник стійких народних порівнянь. Харків, 1993.

123. Яценко І. Морфемний аналіз : словник-довідник : у 2-х т. / за ред. Н. Ф. Клименко. Київ, 1980–1981.

ОСНОВНІ ЕЛЕКТРОННІ СЛОВНИКИ

Блог «Центр культури української мови» Київського університету імені Бориса Грінченка. URL: <http://centrkum.blogspot.com/>

Вікісловник. Прямий доступ до українського Вікісловника. URL: uk.wiktionary.org

Всесвітній словник української мови на сайті worldwidedictionary.org

Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК) / М. Шведова, Р. фон Вальденфельс, С. Яригін, А. Рисін, В. Старко, Т. Ніколаєнко та ін. Київ, Львів, Єна, 2017–2022. URL: uacorpus.org.

Інтегрована лексикографічна система «Словники України» / Національна академія наук України. Версія 1.03. Український мовно-інформаційний фонд, 2003. Словник іншомовних слів. URL: <http://www.pcdigest.net/ures/book/sis.shtml>

Жайворонок В. Велика чи мала літера : словник-довідник. Київ : Наук. думка, 2004. 204 с. URL: <http://velyka-chy-mala-litera.wikidot.com/>

Лозова Н. Є., Фридрак В. Б. ДЗВОНА чи ДЗВОНУ? або -а (-я) чи -у (-ю) в родовому відмінку : словник-довідник. Київ : Наукова думка, 2007. URL: <http://rodovuyi-vidminok.wikidot.com/>

Онлайн-словники компанії «Медіалінгва» на Meti. Англійська, французька, німецька, італійська, іспанська мови : понад 25 тематичних словників. URL: <http://multilex.meta.ua/>

Офіційний сайт української мови. URL: https://ukrainiskamova.com/publ/chinnij_pravopis/sintaksis_i_punktu_acija/7

Сайт електронної бібліотеки «Україніка» НАН України. URL: <http://irbisnbuv.gov.ua/cgibin/UA/elib.exe>.

Сайт Інституту мовознавства імені О. О. Потебні НАН України. URL: <http://www.inmo.org.ua/library.html>.

Сайт Інституту української мови НАН України. URL: <http://www.nas.gov.ua>.

Словник «Весна» (українсько-білорусько-польсько-російсько-англійський тлумачний словник). Граматика української мови. URL: <http://www.slovnyk.org.ua/>

Словники й енциклопедії в онлайн режимі. URL: <http://dic.acade-mic.ru/>

Словник української мови в 11 томах / Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР / гол. ред. І К. Білодід. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Онлайн. URL: <http://sum.in.ua/>

Словник української мови : у 20-ти т. / Український мовно-інформа. фонд НАН України; за ред. В. М. Русанівського. Online. Т. 1–12. URL: <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=1&page=0>

Словники на сайті Мова (Лінгвістичний портал). URL: <http://www.mova.info/Page.aspx?11=61>

Тезаурус з комп'ютерної лексикографії. URL: <http://www.mova.info/Page3.aspx?11=188&vocid=1>.

Тезаурус з лінгвістичної термінології. URL: http://www.mova.info/mov_thes.aspx?11=68.

Український лінгвістичний портал. URL: <http://ulif.org.ua>

Українські онлайніві словники. Лінгвістичні мовні ресурси та розваги. «CyberMova logo» – англійсько-український, англійсько-український Pro, українсько-англійський словники. URL: <http://Nn-gresua.tripod.com/>

Українські неологізми. (Сайт присвячений проблемі засвоєння нових термінів в українській мові). URL: <http://words.volyn.net/>

Українсько-польський Інтернет-словник. URL: <http://www.slovnyk.free.komrel.net/>

Універсальний словник-енциклопедія (УСЕ) на сайті *Словopedia*. URL: <http://slovopedia.org.ua/35/53392-0.html>

Я розмовляю українською. Словник «Антисуржик». URL: <http://www.arkas-proswita.iatp.org.ua/>

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА» ДЛЯ ПЕДАГОГІВ-МОВНИКІВ

Науково-методичні видання

1. *Загнітко А.* Лінгвістика тексту: Теорія і практикум : науково-навч. посіб. Донецьк, 2006.

Підручники

2. *Бевзенко С. П., Литвин Л. П., Семеренко Г. В.* Сучасна українська мова. Синтаксис: навч. посіб. Київ : Вища школа, 2005. 270 с.

3. *Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Загнітко А. П., Соколова С. О.* Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / за ред. К. Г. Городенської. Київ : Вид-Чий дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.

4. *Дудик П. С.* Просте ускладнене речення : [підручник]. Вінниця : ВДПУ, 2002. 336 с.

5. *Дудик П. С., Прокопчук Л. В.* Синтаксис української мови : [підручник]. Київ : Академія, 2010. 384 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk756566.pdf>

6. *Коваль А. П.* Практична стилістика сучасної української мови : підручник. Вид. 3. Київ : Вища школа, 1987. 351 с.

7. *Леонова М. В.* Сучасна українська літературна мова. Морфологія : підручник. Київ : Вища школа, 1983. 260, [4] с.

18. *Лисиченко Л. А.* Лексико-семантична система української мови : [підручник]. Харків : ХДПУ ім. Г. С. Сковороди, 1997. 129 с.

19. *Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М.* Стилiстика української мови : підручник / за ред. Л. І. Мацько. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.

20. *Мойсієнко А. К.* Сучасна українська літературна мова: Синтаксис простого ускладненого речення : [підручник]. Київ : ППЯ. Січовик, 2006. 240 с.

21. *Пентиліюк М. І., Іващенко О. В.* Українська мова : підручник-комплект. Київ : Ленвіт, 2001.

22. *Плющ М. Я.* Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія: підручник. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 328 с.

23. *Плющ М. Я., Бевзенко С. П., Грипас Н. Я.* та ін. Сучасна українська літературна мова : підручник / за ред. М. Я. Плющ. 7-е вид., стер. Київ : Вища школа, 2009. 430 с.

24. *Пономарів О.* Стилїстика сучасної української мови : підручник. 3-тє вид., перероб. і доповн. Тернопіль : Вид-во «Богдан», 2000.

25. *Сучасна українська літературна мова. Морфологія. Синтаксис :* підручник / А. К. Мойсїєнко [та ін.]. Київ : Знання, 2010. 374 с.

26. *Сучасна українська мова :* підручник / за ред. О. Д. Пономарева. 4-тє вид. Київ : Либїдь, 2008. 488 с.

27. *Сучасна українська мова :* [підручник] / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін.; за ред. М. Я. Плющ. 3-тє вид., стереотип. Київ : Вища школа, 2001. URL: <https://studfile.net/preview/9454991/page:5/>

28. *Сучасна українська літературна мова :* [підручник] / за ред. А. П. Грищенка. Київ : Вища школа, 1997. 493 с.

29. *Тоцька Н. І.* Сучасна українська літературна мова: Фонетика, орфоєпія, графіка, орфографія : [підручник] / Н. І. Тоцька. Київ : Вища школа, 1981. 183 с.

30. *Шульжук К. Ф.* Синтаксис української мови : [підручник]. Київ : ВЦ «Академія», 2004. 408 с. (Серія «Альма Матер»).

31. *Ющук І. П.* Українська мова : підручник. Київ : Либїдь, 2004. 250 с.

Навчальні посїбники

32. *Авксентьєв Л. Г., Калашиник В. С., Ужченко В. Ф.* Фразеологія сучасної української мови : навч. посїб. Харків : ХДУ, 1997. 167 с.

33. *Бабій І. М., Вільчинська Т. П.* Службові слова в сучасній українській мові. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2004. 96 с.

34. *Бабич Н. Д.* Практична стилїстика і культура української мови : навч. посїб. Львів : Світ, 2003. 432 с.

35. *Блик О. П.* Фонетика, орфоєпія, графіка, орфографія: навч.

посіб. Київ : Рад. школа, 1988. 128 с.

2. *Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л.* Сучасна українська мова. Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : навч. посіб. Київ : Либідь, 2006. 108 с.

36. *Єщенко Т. А.* Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 264 с.

37. *Горпинич В. О.* Українська морфологія : навч. посіб. Дніпропетровськ : ДДУ, 2002. 336 с.

38. *Гуйванюк Н., Кульбабська О.* Складні ускладнені речення. Теоретично-практичний блок : навч. посіб. Чернівці : Рута, 2009. 145 с.

39. *Гуйванюк Н. В., Максим'юк О. В., Китар Ф. Д., Вандишева К. В.* Основи пунктуації сучасної української мови : [навч. посіб.]. Чернівці : Рута, 2002. 117 с.

40. *Українська мова. Тестові завдання. 5–11 класи : [посібн.] / [авт.-укл. : Н. В. Гуйванюк, В. О. Бузинська, О. В. Кардашук, О. В. Кульбабська, Н. О. Руснак, Л. М. Томусяк].* 4-те вид., стереотип. Київ : ВЦ «Академія», 2018. 514 с.

41. *Джочка І., Ципердюк О.* Сучасна українська літературна мова. Практична морфологія : навч. посіб. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2012. 588 с.

42. *Дудик П. С.* Із синтаксису простого речення: Синтаксис. Речення. Класифікація речень. Односкладні речення. Неповні речення. Еквіваленти речення : навч. посіб. із навч.-контр. завд., вправами. Вінниця, 1999.

43. *Дудик П. С.* Стилїстика української мови : навч. посіб. Київ : ВЧУ «Академія», 2005. 368 с. (Альма-матер).

44. *Житар І., Матвійчик Т.* Українська мова : Синтаксис і пунктуація : [навч. посіб.]. Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. 240 с.

45. *Жайворонок В.* Знаки української етнокультури. Київ : Довіра, 2006. 703 с.

46. *Загнітко А.* Лінгвістика тексту. Теорія і практикум : науково-навч. посібн. Донецьк : ДонДУ, 2006. 289 с.

46. *Заборна М.* Просте речення. Складні випадки аналізу : навч. посіб. для студ. вищих пед. навч. закл. Тернопіль :

Підручники і посібники, 2002. 126 с.

47. *Іваницька Н. Л.* Синтаксис простого речення: Складні випадки аналізу : навч. посіб. Київ : Вища школа, 1989. 64 с.

48. *Караман С. О., О. В. Караман, Плющ М. Я.* Сучасна українська літературна мова : навч. посіб. Київ : Літера ЛТД, 2011. 560 с.

49. *Кочан І. М.* Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2008. 423 с.

50. *Крупа М.* Лінгвістичний аналіз художнього тексту : навч. посіб. Тернопіль : Підручники і посібники, 2005. 416 с.

51. *Кульбабська О. В., Пацаранюк Ю. М.* Орфоепія сучасної української мови : [навч. посіб.]. Чернівці, 2007. 168 с.

52. *Лисиченко Л. А.* Лексикологія сучасної української літературної мови : підручник. Харків : Вища шк., 1977. 114 с.

53. *Морфеміка та словотвір : опорні конспекти й практичні завдання* : навч. посіб. / укл. : О. В. Кардашук, О. В. Кульбабська. Чернівці : Рута, 2013. Ч. V. 76 с.

54. *Межов О. Г.* Синтаксис словосполучення та простого речення : навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. 192 с.

55. *Ужченко В. Д., Ужченко Д. В.* Фразеологія сучасної української мови : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 494 с. URL: <http://librarium.freehostia.com/suspil/mova/10/frazeologiya-suchasnoi-ukrainskoi-movi-ujchenko.html>

56. *Українська мова : тестові завдання* : навч. посіб. / за ред. М. Л. Микитин-Дружинець. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 367 с. (Серія «Альма-матер»).

57. *Хміль Ф. І.* Ділове спілкування : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 280 с.

58. *Шабат-Савка С. Т., Максим'юк О. В., Шатілова Н. О.* Пунктуація української мови : [навч. посіб.]. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2016. 240 с.

59. *Шкуратяна Н. Г., Шевчук С. В.* Сучасна українська літературна мова : модульний курс: навч. посіб. Київ : Вища школа, 2007. 823 с.

60. *Яцимірська М. Т.* Сучасна українська мова. Пунктуація : навч. посіб. Львів : Нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2002. 286 с.

Методичні рекомендації

61. Гальона Н. П., Висоцький А. В. Методичні рекомендації та контрольні завдання для слухачів лінгвістичної школи Малої академії наук України : збірник навч.-метод. матеріалів. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2013. 54 с.

62. Програми з позашкільної освіти. Дослідницько-експериментальний напрям / [Л. Л. Барановська. О. В. Биковська, О. І. Борзенко та ін.; упоряд. О. В. Лісовий, С. О. Лихота]. Київ : ТОВ «Інформаційні системи», 2010. Вип. 2. 124 с.

63. Терещенко В., Панченков А. Український правопис. Методичні реалізації. Українського правопису в новій редакції у закладах загальної середньої освіти. Харків : Соняшник, 2019. 256 с.

***Якщо ви володієте знанням, дайте іншим
запалити від нього свої світильники.***

Томас Фулпер

**СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ОСНОВИ НДР У ГАЛУЗІ МОВОЗНАВСТВА
(УКРАЇНСЬКА МОВА)»**

 О с н о в н а

1. *Барчук В. М.* Основи наукових досліджень : матеріали до вивчення курсу. Івано-Франківськ, 2000. 30 с.

2. *Білоусенко П. І.* Мовознавче дослідження школяра / П. І. Білоусенко // Вивчаємо українську мову та літературу. 2008. № 16 / 18. С. 2–15.

3. *Білоусенко П. І.* Учїться висловлюватися : навч. посїбн. / П. І. Білоусенко, Ю. О. Арешенков, Г. М. Віняр та їн. Київ : Рад. школа, 1990. 127 с.

4. *БМАНУМ* : Підготовка науково-дослїдницьких робїт : [метод. посїбн.] / Департамент освїти ї науки, молодї та спорту Чернївецької облдержадмїнїстрацїї, КОПНЗ «Буковинська мала академїя наук учнївської молодї»; авт. кол. : М. К. Трїска, С. І. Ляшенко, Н. С. Липованчук, П. Г. Прокопєць, Н. Ю. Іванїйчук, Г. М. Карнаухова. Чернївцї, 2013. 236 с.

5. *БМАНУМ* : Підготовка науково-дослїдницьких робїт : [метод. посїбн.] / Департамент освїти ї науки, молодї та спорту Чернївецької облдержадмїнїстрацїї, КОПНЗ «Буковинська мала академїя наук учнївської молодї»; авт. кол. : М. К. Трїска, С. І. Ляшенко, Н. С. Липованчук, П. Г. Прокопєць, Н. Ю. Іванїйчук, Г. М. Карнаухова. Чернївцї, 2015. 236 с. URL:

http://chernivtsi.man.gov.ua/zakhody/Vidannja/BMANUM__pidgotovka_naukovodoslidnitskih_robit_Metodichnij_posibnik_2015_r/

6. *БМАНУМ* : Підготовка науково-дослїдницьких робїт : [метод. посїбн.] / Департамент освїти ї науки Чернївецької облдержадмїнїстрацїї, КОПНЗ «Буковинська мала академїя наук учнївської молодї»; авт. кол. : М. К. Трїска, С. І. Ляшенко,

Н. С. Липованчук, П. Г. Прокопець, Н. Ю. Іванійчук. Чернівці, 2017. 183 с. URL:

http://chernivtsi.man.gov.ua/zakhody/Vidannja/BMANUM__PIDGO_TOVKA__NAUKOVODOSLIDNITSKIh_ROBIT_2017r/

7. *Гальона Н., Дудко І.* Основи мовознавчої творчості в МАН: Мовнокомунікативна компетенція. Академічне дослідження. Наукові фахові знання. Київ : ТОВ «Праймдрук», 2012. 360 с.

8. *Гуйванюк Н. В.* Основи наукових досліджень : методичні рекомендації до спецкурсу / укл. Н. В. Гуйванюк. Чернівці, 1996.

9. *Крушельницька О. В.* Методологія та організація наукових досліджень : навч. посібник. Київ : Кондор, 2003. 192 с.

10. *Кульбабська О. В., Шатілова Н. О.* Основи мовознавчих досліджень: модульний курс : навч. посіб. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2016. 344 с. URL: <https://kulbabska.com/news/na-knyzhkovii-polytsi/32-osnovi-movoznavchikh-doslidzhen-modulnij-kurs>

11. *Левченко О. М., Коваль І. В., Завадський І. О.* Основи створення комп'ютерних презентацій : навч. посіб. Київ : Вид. група ВНУ, 2011. 368 с.

12. *Оголевець А.* Як писати наукову роботу з української мови. *Дивослово.* № 9. 1999. С. 23–26.

13. *Пискач О.* Основні принципи культури українського мовлення : навч.-метод. посіб. Ужгород, 2000.

14. *Сидоренко В. М., Грушко І. М.* Основы научных исследований : уч. пособ. Харків : Вища школа, 1979. 200 с.

Додаткова

15. Буковинська Мала академія наук учнівської молоді : тези науково-дослідницьких робіт / Департамент освіти і науки Чернівецької обласної державної адміністрації; КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді»; відп. за вип. Тріска М. К. Чернівці : БМАНУМ, 2014. 158. с. URL:

http://chernivtsi.man.gov.ua/zakhody/Vidannja/Tezi_naukovih_robit_2014_r/

16. *Буковинська Мала академія наук учнівської молоді* : тези науково-дослідницьких робіт / Департамент освіти і науки

Чернівецької обласної державної адміністрації; КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді»; відп. за вип. Тріска М. К. Чернівці : БМАНУМ, 2015. 164 с. URL:

http://chernivtsi.man.gov.ua/zakhody/Vidannja/Tezi_naukovih_robit_2015r/

15. *Буковинська Мала академія наук учнівської молоді* : тези науково-дослідницьких робіт / Департамент освіти і науки Чернівецької обласної державної адміністрації; КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді»; відп. за вип. Тріска М. К. Чернівці : БМАНУМ, 2016. 164 с. URL:

http://chernivtsi.man.gov.ua/zakhody/Vidannja/Tezi_naukovodoslidnitskih_robit2016_r/

17. *Буковинська Мала академія наук учнівської молоді* : тези науково-дослідницьких робіт / Департамент освіти і науки Чернівецької обласної державної адміністрації; КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді»; відп. за вип. Тріска М. К. Чернівці : БМАНУМ, 2017. Ч. II. 83 с. URL:

http://chernivtsi.man.gov.ua/zakhody/Vidannja/Tezi_naukovodoslidnitskih_robit2017_r/

18. *Буковинська Мала академія наук учнівської молоді* : тези науково-дослідницьких робіт / Департамент освіти і науки Чернівецької обласної державної адміністрації; КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді»; відп. за вип. Тріска М. К. Чернівці : БМАНУМ, 2018. 159 с. URL:

http://chernivtsi.man.gov.ua/zakhody/Vidannja/TEZI__NAUKOVODOSLIDNITSKIh_ROBIT2018r/

19. *Буковинська Мала академія наук учнівської молоді* : тези науково-дослідницьких робіт / Департамент освіти і науки Чернівецької обласної державної адміністрації; КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді»; відп. за вип. Тріска М. К. Чернівці : БМАНУМ, 2019. Ч. 2. 197 с. URL:

http://chernivtsi.man.gov.ua/zakhody/Vidannja/Tezi_naukovodoslidnitskih_robit2019r/

20. *Буковинська Мала академія наук учнівської молоді* : тези науково-дослідницьких робіт / Департамент освіти і науки Чернівецької обласної державної адміністрації; КОПНЗ

«Буковинська Мала академія наук учнівської молоді»; відп. за вип. Тріска М. К. Чернівці : БМАНУМ, 2020. 168 с. URL:

http://chernivtsi.man.gov.ua/zakhody/Vidannja/Tezi_naukovodoslidnitskih_robit2020/

21. *10 років БМАНУМ: розвиток, досягнення, перспективи* : Інформаційне видання. Інформація за підсумками діяльності Буковинської Малої академії наук учнівської молоді у 2010–2020 рр. / Департамент освіти і науки Чернівецької обласної державної адміністрації ; КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді». Чернівці, 2020. 64 с. URL:

http://chernivtsi.man.gov.ua/zakhody/Vidannja/10_rokiv_BMANUM_rozvitok_dosjagnennja_perspektivi/

22. *Досліджуємо Буковину* : наукові дослідження слухачів Буковинської Малої академії наук учнівської молоді (До 75-річчя створення Чернівецької області) / Департамент освіти і науки Чернівецької обласної державної адміністрації ; КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді»; відп. за вип. Тріска М. К., Ляшенко. Чернівці : БМАНУМ, 2015. Ч. 1. 196 с. URL:

http://chernivtsi.man.gov.ua/zakhody/Vidannja/Doslidzhuemo_Bukovinu_Zbirnik_naukovih_doslidzhen_sluhachiv_Bukovinskoj_Maloj_akademii_uchnivskoi_molodi/

23. *Досліджуємо Буковину* : наукові дослідження слухачів Буковинської Малої академії наук учнівської молоді (До 25-річчя Дня Незалежності України) / Департамент освіти і науки Чернівецької обласної державної адміністрації ; КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді»; відп. за вип. Тріска М. К., Ляшенко. Чернівці : БМАНУМ, 2016. Ч. 2. 196 с. URL:

http://chernivtsi.man.gov.ua/zakhody/Vidannja/Doslidzhuemo_Bukovinu_SHastina_II_Naukovi_doslidzhenja_sluhachiv_Bukovinskoj_Maloj_akademii_nauk_uchnivskoi_molodi/

24. *Досліджуємо Буковину* : зб. наук. досл. слухачів Буковинської Малої академії учнівської молоді / Департамент освіти і науки Чернівецької обласної державної адміністрації ; КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді»;

відп. за вип. Тріска М. К., Ляшенко. Чернівці : БМАНУМ, 2017. Ч. 3. 138с. URL:

http://chernivtsi.man.gov.ua/zakhody/Vidannja/Doslidzhuemo_Bukovinu_CHastina_III_2017r/

25. Досліджуємо Буковину : зб. наук. досл. слухачів Буковинської Малої академії учнівської молоді / Департамент освіти і науки Чернівецької обласної державної адміністрації ; КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді»; відп. за вип. Тріска М. К. Чернівці : БМАНУМ, 2018. Ч. 4. 137 с. URL:

http://chernivtsi.man.gov.ua/zakhody/Vidannja/DOSLIDZHUEM_O_BUKOVINU__CHastina_IV_2018r/

26. *Досліджуємо Буковину* : зб. наук. досл. та анотацій робіт переможців II етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту / Департамент освіти і науки Чернівецької обласної державної адміністрації ; КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді»; відп. за вип. Тріска М. К. Чернівці : БМАНУМ, 2019. 188 с. URL:

http://chernivtsi.man.gov.ua/zakhody/Vidannja/DOSLIDZHUEM_O_BUKOVINU__CHastina_V_2019r/

27. *Досліджуємо Буковину* : зб. наук. досл. слухачів Буковинської Малої академії учнівської молоді / Департамент освіти і науки Чернівецької обласної державної адміністрації ; КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді»; відп. за вип. Тріска М. К. Чернівці : БМАНУМ, 2020. Ч. 6. 105 с. URL:

http://chernivtsi.man.gov.ua/zakhody/Vidannja/DOSLIDZHUEM_O_BUKOVINU__CHastina_VI_2020_r/

28. *Досліджуємо Буковину* : зб. наук. досл. та анотацій робіт переможців II етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту / Департамент освіти і науки Чернівецької обласної державної адміністрації ; КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді»; відп. за вип. Тріска М. К., А. В. Столяр. Чернівці : КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді», 2021. 242 с. URL:

<http://chernivtsi.man.gov.ua/upload/%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B8%202019%20BYKOV%201%202021.pdf>

29. *Досліджуємо Буковину* : збірник наукових досліджень і тез робіт переможців II етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту / Департамент освіти і науки Чернівецької обласної державної адміністрації ; Чернівецька обласна військова адміністрація, КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді»»; відп. за вип. Тріска М. К., Дика О. І. Чернівці : БМАНУМ, 2022. 278 с. URL:

<http://chernivtsi.man.gov.ua/upload/%D0%9A%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B8%202018/Doslidyemo%202022.pdf>

30. *Збірник тез* учасників II обласної учнівської науково-практичної конференції «Буковинський край очима юних науковців». / Департамент освіти і науки Чернівецької обласної державної адміністрації ; КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді»; відп. за вип. Тріска М. К. Чернівці : КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді», 2015. 59 с. URL:

http://chernivtsi.man.gov.ua/zakhody/Vidannja/Zbirnik_tez__II_oblasnoi_uchnivskoi_naukovopraktichnoi_konferentsii__Bukovinskij_kraj_ochima_junih_naukovtsiv/

31. *Збірник тез* учасників III обласної учнівської науково-практичної конференції «Буковинський край очима юних науковців». / Департамент освіти і науки Чернівецької обласної державної адміністрації ; КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді»; відп. за вип. Тріска М. К. Чернівці : КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді», 2017. 138 с. URL:

http://chernivtsi.man.gov.ua/zakhody/Vidannja/Zbirnik_tez__III_oblasnoi_uchnivskoi_naukovopraktichnoi_konferentsii__Bukovinskij_kraj_ochima_junih_naukovtsiv/

32. *Збірник тез* учасників V обласної учнівської науково-практичної конференції «Буковинський край очима юних науковців» / Департамент освіти і науки Чернівецької обласної державної адміністрації ; КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді»; відп. за вип. Тріска М. К. Чернівці : КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді», 2018. 73 с. URL:

http://chernivtsi.man.gov.ua/zakhody/Vidannja/ZBIRNIK_TEZ__V_oblasnoi_uchnivskoi_naukovopraktichna_konferentsija__Bukovinskij_kraj__ochima_junih_naukovtsiv/

33. *Збірник тез* учасників VI обласної учнівської науково-практичної конференції «Буковинський край очима юних науковців». / Департамент освіти і науки Чернівецької обласної державної адміністрації ; КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді»; відп. за вип. Тріска М. К. Чернівці : КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді», 2019. 93 с. URL:

http://chernivtsi.man.gov.ua/zakhody/Vidannja/ZBIRNIK_TEZ__VI_oblasna_uchnivska_naukovopraktichna_konferentsija__Bukovinskij_kraj__ochima_junih_naukovtsiv/

34. *Єріна А. М., Захожай В. Б., Єрін Д. Л.* Методологія наукових досліджень: навч. посіб. Київ : ЦНЛ, 2004. 212 с.

35. *Клименюк О. В.* Технологія наукового дослідження: авторський підручн. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2006. 308 с.

36. *Клименюк О. В.* Виклад та оформлення результатів наукового дослідження : авторський підручник. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2007. 398 с.

37. *Ковбасюк Л. А., Романова Н. В.* Сучасні лінгвістичні теорії: лекційні, практичні, самостійні модулі та тести : навч.-метод. посіб. для магістрів заочної форми навчання. Херсон : Вид-во ХДУ, 2008. 96 с.

38. *Мартинюк А. П.* Основи наукових досліджень у лінгвістиці : навч.-метод. посіб. Харків, 2007. 40 с.

39. *Методи лінгвістичних досліджень.* URL: <http://knowledge.allbest.ru/languages/2c0a65625b3ac68a5c53b88521>

40. *Методи лінгвістических исследований.* URL: <http://www.ranez.ru/article/id/420>

41. *Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності* URL: http://www.chnu.edu.ua/res//chnu.edu.ua/akadem_dobr/met_rek_mon_akad_dobr.pdf

42. Методология лингвистики. URL: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/lingvistika/METO DOLOGIYA_LIN GVISTIKI.htm

43. Рекомендації щодо забезпечення принципів академічної доброчесності. Підкомісія 303 «Академічна доброчесність» Науково-методичної комісії з організаційно-методичного забезпечення вищої освіти. Київ. Міністерство освіти і науки України, 2016. 24 с.

44. *Різун В. В.* Літературне редагування. Київ : Либідь, 1996. 240 с.

45. *Сухорольська С. М., Федоренко О. І.* Методи лінгвістичних досліджень : навч. посіб. Львів : Інтеллект-захід, 2009. 348 с.

46. *Тези науково-дослідних робіт / Департамент освіти і науки, молоді та спорту Чернівецької облдержадміністрації, Комунальний обл. позашкільний навч. заклад «Буковинська мала академія наук учнівської молоді»; від. за вип. М. К. Тріска [та ін.].* Чернівці, 2014–2015 рр.

47. *Чемеркін С. Г.* Глобалізація і сучасні лінгвістичні процеси. *Мовознавство*. 2013. № 1. С. 59–65. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/MoZn_2013_1_9.pdf.

Навчально-методичне видання

Олена Валентинівна Кульбабська – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Українська мова

Основи НДР у галузі мовознавства (українська мова)

Програми, методичні рекомендації щодо викладання навчальних дисциплін, опис інструментарію оцінювання

Навчальний посібник

Відповідальний за випуск
Макет і комп'ютерне верстування
Художнє оформлення

М. К. Тріска
О. В. Кульбабська
А. М. Кульбабський

Папір офсетний. Формат 60x84/8.

Ум. друк. арк. 8.00 Тираж 30 прим. Зам. № 78

Виготівник: Яворський С. Н.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ЧЦ №18 від 05.11.2022 р.
58000, м. Чернівці, вул. І. Франка, 20, оф.18